

Univerzita Karlova

Filozofická fakulta

Ústav východoevropských studií

Diplomová práce

Bc. Nikola Dopitová

Pojetí česko-ruských vztahů v díle A. V. Florovského

Czech-Russian Relations in the works of A. V. Florovsky

Praha 2020

Vedoucí práce: doc. PhDr. Hanuš Nykl, Ph.D.

Poděkování:

Chtěla bych poděkovat svému vedoucímu diplomové práce docentu PhDr. Hanuši Nyklovi, Ph.D. za odborné vedení, vstřícnost a ochotu, kterou mi během zpracování práce věnoval.

Prohlášení:

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně, že jsem řádně citovala všechny použité prameny a literaturu a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze, dne 1. ledna 2020

.....

Bc. Nikola Dopitová

Abstrakt:

Diplomová práce se zaměřuje na přínos ruského historika Antonije Vasiljeviče Florovského (1884-1968) v oblasti zkoumání česko-ruských vztahů. Cílem práce je seznámit čtenáře s obsahem dosud nepublikovaných materiálů z jeho osobní pozůstalosti. První kapitola se zabývá analýzou tří publikovaných prací zaměřených na česko-ruské vztahy. Druhá kapitola je věnována nezveřejněným pracím týkajícím se stejného tématu za využití archivních materiálů. Třetí kapitola pojednává o činnosti a stycích ruského historika s českou vědeckou společností na základě osobní korespondence.

Klíčová slova:

ruská emigrace, dějiny vědy, česko-ruské vztahy, A. V. Florovskij

Abstract:

This diploma thesis deals with a Russian historiographer Antonij Vasilyevich Florovsky and his contribution to the research of Czech-Russian relations. The aim of the work is to acquaint the reader with the content of his personal heirloom that has not been published ever before. The first chapter consists of three analyses of already published works about Czech-Russian relations. The following chapter focuses on the same topic using archive materials and unpublished works. In the last chapter activities and contacts of the Russian historiographer with Czech scientific society are being described using his personal correspondence.

Keywords:

Russian emigration, history of science, Czech-Russian relations, A. V. Florovskij

OBSAH

ÚVOD.....	7
PRAMENY A LITERATURA.....	9
1 Publikovaná díla o česko-ruských vztazích.....	14
1.1 Jan Hus v ruském pojetí (stránka z dějin česko-ruských vztahů).....	16
1.2 Čeští jezuité na Rusi: Jezuité české provincie a slovanský východ.....	21
1.3 Česká bible v dějinách ruské kultury a písemnictví (Fr. Skoryna a pokračovatelé jeho díla).....	34
2 Nepublikovaná díla o česko-ruských vztazích.....	40
2.1 Moskevští diplomaté v Čechách a na Moravě v XVI. století.....	43
2.2 Petr Veliký a Čechy.....	47
2.2.1 Zájem Petra Velikého o odborníky, ovládající češtinu.....	49
2.2.2 Ruští horníci na studijních cestách v Čechách.....	50
2.2.3 Ruští překladatelé v Praze a jejich spolupráce s českými jezuity.....	52
2.3 Český lid a Rusko počátkem 18. století.....	53
3 A. V. Florovskij a české vědecké prostředí.....	57
ZÁVĚR.....	66
BIBLIOGRAFIE.....	67

ÚVOD

Tato diplomová práce navazuje na téma mé bakalářské práce *Vědecká činnost A. V. Florovského*¹, která se zaměřovala především na život a vědeckou činnost Antonije Vasiljeviče Florovského (1884-1968) v Praze. Florovskij se významně podílel na aktivním životě ruské emigrace v Československu a byl členem několika organizací, čemuž se práce podrobněji věnovala na základě dochované korespondence a materiálů daných organizací uložených v osobní pozůstalosti historika. Jádrem práce byl rozbor Florovského vybraných děl o dějinách česko-ruských vztahů.

Diplomová práce je založena na hlubším zkoumání archivu A.V. Florovského a zaměřuje se na pojetí česko-ruských vztahů u Florovského v rámci publikovaných i nepublikovaných prací k tomuto tématu.

Dějiny ruské porevoluční emigrace stále budí velký zájem u badatelů z různých zemí. Archivní materiály jsou rozptýleny v různých sbírkách po celém světě a mnoho dokumentů stále ještě nebylo dostatečně probádáno a zveřejněno.

Vzhledem k působení ruského historika Antonije Vasiljeviče Florovského v Praze a velké části jeho osobní pozůstalosti, která se nachází v Praze, se nám naskýtá jedinečná příležitost k prozkoumání těchto dokumentů a prohloubení znalostí nejen o historii ruské emigrace, ale také o vývoji historické vědy v Československu.

Ačkoliv se díky usilovné práci badatelů pozvolna dostávají důležité dokumenty z ruské části archivu do povědomí veřejnosti, tak pražský archiv skýtá ještě mnoho nevyužitých možností a zasluhuje ještě hlubší prozkoumání daných materiálů.

Cílem této diplomové práce je seznámit čtenáře s dosud nepublikovanými pracemi A. V. Florovského zaměřených na téma česko-ruských vztahů a na základě prozkoumání osobní korespondence přiblížit činnost a styky ruského

¹Dopitová N., *Vědecká činnost A. V. Florovského v Praze*. Praha 2016. Bakalářská práce. Univerzita Karlova, Filozofická fakulta, Ústav východoevropských studií. Vedoucí práce: PhDr. Hanuš Nykl, Ph.D.

historika s českým vědeckým prostředím. Součástí práce je taktéž rozbor tří vybraných děl, jenž mají význam pro studium dějin česko-ruských vztahů.

Po představení použitých pramenů a literatury se práce dále dělí na tři stěžejní kapitoly. V první kapitole *Publikovaná díla o česko-ruských vztazích* následuje po stručném přehledu několika Florovského publikovaných prací týkajících se česko-ruských vztahů rozbor tří prací zaměřených na toto téma *Jan Hus v ruském pojetí (Praha 1935)*, *Čeští jezuité na Rusi (Praha 1941)* a *Česká bible v dějinách ruské kultury a písemnictví (Praha 1946)*.

Druhá kapitola *Nepublikovaná díla o česko-ruských vztazích* vychází zcela z archivních materiálů, které nebyly dosud publikovány. Po nastínění několika autorových prací s tematikou česko-ruských vztahů, se kterými se můžeme seznámit pouze v jeho osobní pozůstalosti, se práce zaměřuje na rozbor několika dochovaných kapitol k připravované monografii o Petru I. a vývoji dějin česko-ruských vztahů za doby jeho vlády.

Ve třetí kapitole *A. V. Florovskij a české vědecké prostředí* je předestřena činnost ruského historika v rámci českého vědeckého prostředí, která vychází z dochované korespondence Florovského s českými kolegy a institucemi a dokresluje tak historikovu činnost vědeckou i pedagogickou v oblasti dějin česko-ruských vztahů.

PRAMENY A LITERATURA

Hlavním zdrojem pramenů je osobní pozůstalost ruského historika, která se nachází v trezoru Slovanské knihovny v Praze a ve fondu Archivu Ruské akademie věd (Архив Российской Академии наук, dále Archiv RAV) v Moskvě. Osobní pozůstalost ruského historika nacházející se v Praze a v Moskvě obsahuje značné množství dokumentů, které nebyly ještě řádně probádány a nedostaly se do povědomí vědecké veřejnosti.

Historie vzniku osobní pozůstalosti A. V. Florovského se začala psát již v roce 1922, kdy se ruskému historikovi podařilo vyvézt z Ruska určitou část vědeckých materiálů a archivních dokumentů.² Během svého pobytu v Praze Florovskij nashromáždil velké množství pramenů a pečlivě je uchoval spolu s osobními dokumenty. Unikátnost archivních materiálů a systematickou práci s dokumenty ruského historika obdivoval již jeho současník, sovětský historik Vladimir Těrent'jevič Pašuto (1918-1983). Ten také přesvědčoval Florovského, aby předal materiály Archivu Akademie věd SSSR.³ Po smrti Florovského měl podle historikovy závěti Pašuto převézt dané dokumenty do Moskvy, ale kvůli náhlému úmrtí Florovského ženy Valentiny, která po historikově smrti měla na starosti jeho archiv, zůstala větší část archivu v Praze.⁴ Osobní pozůstalost A. V. Florovského se dostala do Slovanské knihovny prostřednictvím Ivana Savického, který zpočátku dokumenty třídil a snažil se o systematizaci daných dokumentů.⁵ Vzhledem k nucenému odchodu Savického ze Slovanské knihovny, se ujal prací nad archivními dokumenty ruského historika Jiří Sládek.

Dodnes není známo, na jakém principu jsou archivní materiály rozděleny do pražské a moskevské části. Archiv RAV je plně digitalizovaný a přístupný badatelům online na oficiálních webových stránkách Archivu. Archiv Florovského se nachází pod značkou Fond 1609 a je rozdělen do dvou soupisů a čítá 783 jednotek. První soupis obsahuje koncepty přednášek, referátů, torza prací,

² KOVALJOV, M. V., AFIANI, V., Archivní dědictví Antonije Florovského: o historii formování a perspektivách studia. In: Slovanský přehled, 2019, č. 1, s. 87-104.

³ Ibidem, s. 100.

⁴ ПАШУТО, В. Т., Русские историки-эмигранты в Европе. Москва 1992. с. 324.

⁵ Slovanská knihovna v Praze. <http://sbirkysk.nkp.cz/index.php?page=sbirky&id=9>

články a rukopisy monografií. V druhém soupisu najdeme rozsáhlou korespondenci ruského historika s jeho kolegy. Materiály z pozůstalosti Florovského se v Archivu RAV zabývaly ruské badatelky Jelena Pavlovna Aksjonovová a Marina Jurjevna Dostálová.⁶

Pražská část osobní pozůstalosti je rozsáhlejší a systematičtější. Sbíрка je uložena v 50 krabicích a jen soupis dokumentů čítá přes 160 stran. Inventární seznam je volně dostupný na webových stránkách Slovanské knihovny, ale samotné dokumenty nikoliv. Díky seznamu je orientace ve sbírce jednodušší; každá složka je podrobně popsána a je označeno jedná-li se o koncept přednášky, článek nebo nepublikovaný rukopis. Je-li to možné vyčíst z dokumentu, je součástí seznamu také datace a počet listů, jež jednotlivá složka obsahuje. Některé materiály z pražského archivu se dostaly do širšího povědomí ruské vědecké veřejnosti díky několika článkům⁷ a pracím saratovského badatele Michaila Vladimiroviče Kovaljova.⁸

Dále práce vychází z Florovského publikovaných děl, které se vztahují k husitskému hnutí a katolickému vlivu na Rusi. Konkrétně se jedná o práce *Jan Hus v ruském pojetí (1935)*, *Čeští jezuité na Rusi (1941)* a *Česká bible v dějinách ruské kultury a písemnictví (1946)*.

Kapitola 2. *Nepublikovaná díla* vychází z autorových rukopisů uložených v jeho osobní pozůstalosti. V pražské části sbírky Antonije Vasiljeviče Florovského se konkrétně jedná o krabice XIX. – XLI. *Rukopisy*⁹, kde jsou různé materiály v češtině i ruštině v samostatných složkách. V moskevské části archivu jsou torza připravovaných i dokončených prací uloženy nesystematicky. Každý materiál má ale svou vlastní značku, pod kterou je možné texty dohledat. Materiály jsou psané v češtině i ruštině. Velmi malé množství dokumentů je duplikovaných. Podrobněji budou rozebírány nepublikované texty *Moskevští*

⁶ KOVALJOV, M. V., AFIANI, V., Archivní dědictví Antonije Florovského. cit. dílo. s. 94.

⁷ КОВАЛЁВ, М.В., А.В. Флоровский: пражская жизнь одесского профессора. Новая и новейшая история. 2017, с. 123-140. / КОВАЛЁВ, М. В., А. В. Флоровский и его немецкие корреспонденты. Историческая память и стратегии российского-немецкого межкультурного диалога: сборник научных трудов, СГТУ имени Гагарина Ю. А., Саратов, 2015, с. 136-183.

⁸ КОВАЛЁВ, М. В., Русские историки-эмигранты в Праге (1920-1940 гг.) Саратов: Саратовский государственный технический университет, 2012.

⁹ SK. T-FLOR. Krabice XIX.-XLI. Rukopisy.

diplomaté v Čechách a na Moravě v XVI. století, Petr Veliký a Čechy a text Český lid a Rusko počátkem 18. století.

Důležitou částí obou archivů je rozsáhlá korespondence Florovského s ruskými i českými kolegy a různými institucemi. V české části archivu je tato korespondence rozdělena do krabic II. – XVIII., které jsou dále rozděleny podle toho, o jakou korespondenci se jedná. V krabicích II. – XI. najdeme dopisy jednotlivých osobností a ty jsou pak dále rozděleny podle jmen korespondentů do samostatných složek, které většinou uvádí počet listů a datum (například dopisy od Milady Paulové, Milana Švankmajera, Jaroslava Vávry, Josefa Vašicy a dalších). Krabice XII. – XV. obsahují korespondenci Florovského s různými institucemi jako byl například Československo-sovětský institut, nakladatelství Melantrich, Slovanský ústav Akademie věd SSSR a jiní. V dalších třech krabicích je uschována rodinná korespondence. Dopisy jsou nejčastěji psány ručně či na stroji česky a rusky, ale najdeme zde i v menším množství dopisy v němčině, francouzštině nebo angličtině. Korespondence v rámci společností, kde se sdružovala ruská emigrace v Praze, je uložena v samostatné krabici XLII. mezi dalšími dokumenty, týkajícími se daných společností. V ruské části archivu korespondenci náleží celý jeden soupis, který se dále dělí na 505 samostatných jednotek podle jména korespondentů, kde je dohromady uložena korespondence s osobnostmi i ta rodinná. I zde jsou dopisy psány v českém nebo ruském jazyce ručně či na stroji.¹⁰ Například se dochovaly dopisy ruskému historikovi od Jaroslava Bidla, Josefa Šusty, Jana Klepla, Boženy Popové a dalších.

Vzhledem k objemu korespondence v obou částech osobní pozůstalosti Antonije Vasiljeviče Florovského a ke skutečnosti, že některé dopisy byly již použity při bakalářské práci, vychází tato práce pouze z těch materiálů, které se týkají česko-ruských vztahů. Prozkoumány byly zejména ty dopisy, které byly napsány českými osobnostmi. A dále také korespondence z řad ruských osobností (například Georgij Vernadskij, Alexej Viničuk nebo Nikolaj Gans), kteří taktéž žili v emigraci. Notná část korespondence, která byla napsána ručně Florovským či jinými osobnostmi, převážně v ruštině, je kvůli specifickému rukopisu autorů velmi špatně čitelná, a proto v práci není zahrnuta. Na rukopis Florovského, zejména v ruštině, si postěžovali v mnoha dopisech i čeští korespondenti.

¹⁰АРАН. Ф. 1609. Оп. 2. Д. 1 – 505.

Jmenovitě to byl například historik Jan Hertl, který se k Florovského rukopisu vyjadřuje ve svém dopise takto: „*Vážený pane profesore, byl jsem nyní pryč a nyní marně luštím Váš lístek. Je pro mne zcela nečitelný a proto Vás prosím, abyste mně jeho obsah sdělil ještě jednou. Příliš vypsany ruský pravopis přeci jen ještě nedovedu číst.*“¹¹

V diplomové práci je využita i sekundární literatura, která se zabývá osobností A. V. Florovského a jeho dílům. Jedná se především o práci ruské badatelky Tatjany Nikolajevny Laptěvy *Труды А. В. Флоровского по истории чешско-русских отношений, известные и неизвестные: рукописи ученого в Архиве РАН*¹², která se zabývala dokumenty v ruské části historikovy osobní pozůstalosti a ve své práci podává přehled jeho dochovaných rukopisů a konceptů. Laptěva spíše klade důraz na rekonstrukci archivu než na samotný obsah pramenů a více se zaměřuje na ruskou část archivu než na českou. Další ruská badatelka, která se věnovala osobnosti Florovského a jeho vědecké činnosti, byla Marina Jurjevna Dostálová. Ve své práci *Историк-эмигрант А. В. Флоровский в Чехословакии: страницы научного творчества*¹³ se zaměřuje na Florovského pojetí husitského hnutí, který přichází s novými pohledy ve vývoji přijetí Husových myšlenek v ruském prostředí. K dokreslení situace ohledně archivních materiálů osobní pozůstalosti je využita práce ruského badatele M. V. Kovaljova *Русские историки-эмигранты в Праге*¹⁴ nebo článek *Архивní dědictví Antonije Florovského: o historii formování a перспективách studia*¹⁵, který se zaměřuje na aktuální uspořádání archivu Florovského a na základě prací Aksjonovové, Laptěvy, Dostálové nebo Pašuta podává celistvý přehled dokumentů v Archivu RAV a doplňuje jej vlastním přehledem dokumentů z historikovy osobní pozůstalosti ve Slovanské knihovně. V rámci osvětlení vzniku archivu

¹¹ АРАН. Ф. 1609. Оп. 2. Д. 475. Л. 13-14.

¹² ЛАПТЕВА, Т. Н., Труды А. В. Флоровского по истории чешско-русских отношений, известные и неизвестные: рукописи ученого в Архиве РАН. Славянский мир в третьем тысячелетии. 2018. № 1-2. с. 161-170.

¹³ ДОСТАЛЬ, М.Ю., Историк-эмигрант А. В. Флоровский в Чехословакии: страницы научного творчества. Новый исторический вестник. 2011. - № 28. с. 80–87.

¹⁴ КОВАЛЁВ, М. В., Русские историки-эмигранты...

¹⁵ KOVALJOV, M. V., AFIANI, V., Archivní dědictví Antonije Florovského...

Florovského je využita práce sovětského historika a blízkého přítele Florovského V. T. Pašuta *Русские историки-эмигранты в Европе*.¹⁶

¹⁶ПАШУТО, В. Т., Русские историки-эмигранты...

1 Publikovaná díla o česko-ruských vztazích

Antonij Vasiljevič Florovskij se zabýval česko-ruskými vztahy již od poloviny 20. let 20. století a vytvořil celou řadu monografií, statí, esejí a referátů pojednávajících o tomto tématu. Po vynucené emigraci v roce 1922 se ocitl v Praze, kde nejprve pokračoval ve své práci o přehledu historie ruské a sovětské literatury, ale brzy si uvědomil, že ke svému dalšímu bádání nemá dostatek potřebného materiálu. Proto se zaměřil na nové téma, ke kterému měl v Praze vhodnější podmínky, a to na dějiny česko-ruských vztahů. Podle slov Florovského ho k této myšlence přivedla jeho žena už v roce 1923.¹⁷Ruský historik byl ve svém bádání ohledně česko-ruských vztahů velice aktivní a do dnešní doby se nepodařilo zkompletovat jeho bibliografii. Za jeho života se o to neúspěšně pokoušel již ředitel Československo-sovětského institutu Jaroslav Vávra (1914-1990), který píše samotnému Florovskému ve svém dopise ze 17. listopadu 1964, že byl požádán o vytvoření jeho úctyhodné biografie a bibliografie, ale nepodařilo se mu dát dohromady všechny materiály a jeho práce byla přerušena zdravotními komplikacemi.¹⁸ Ruská historička Tatjana Nikolajevna Laptěvová, která se osobností Florovského zabývá, došla k počtu okolo 70 různorodých prací na toto téma, ale ucelenou historikovu bibliografii ve své práci neuvádí.¹⁹

První známou zveřejněnou prací Florovského o česko-ruských vztazích je referát, který historik přednesl na sjezdu historiků východní Evropy v roce 1927 *La Russie et les Tchèques dans l'histoire des leurs rapports et politiques (Россия и Чехи в истории их культурных отношений)*. Tento referát má dvě varianty a obě se nacházejí ve složce v ruské části archivu, které jsou napsány ručně ve francouzštině s autorovým podpisem a datem 27.VI.1927. Radošovice u Prahy.²⁰ Od té doby ruský historik začal publikovat téměř každý rok nějakou práci týkající se tohoto tématu. V rámci sborníku věnovanému profesoru Univerzity Karlovy Jaroslavu Bidlovi (1868-1937) k šedesátým narozeninám publikoval článek o

¹⁷ KOVALJOV, M. V., AFIANI, V., Archivní dědictví Antonije Florovského. cit. dílo. s. 90.

¹⁸ SK. T-FLOR. Krabice X. – Korespondence. 304. Jaroslav Vávra. 17.11.1964.

¹⁹ ЛАПТЕВА, Т. Н., Труды А. В. Флоровского. с. 168.

²⁰ АРАН. Ф. 1609. Оп. 1. Д. 15.

plukovníku Václavu Vranickém s názvem *Čech-děkabrista*²¹, jehož autorův ručně psaný koncept v ruštině je uložený v archivu v Moskvě.²² V následujícím roce pak byla publikována například studie v ruštině o kultu svatého Václava na Rusi *Почитание св. Вячеслава, князя чешского на Руси*.²³ V roce 1935 vydal Florovskij první díl syntézy o česko-ruských vztazích *Češi a východní Slované. Příspěvky k dějinám vzájemných vztahů rusko-českých od X. do XVIII. století (Очерки по истории чешско-русских отношений X-XVIII вв.)*.²⁴ Druhý díl vyšel až po 2. světové válce v roce 1947 také v ruštině.²⁵ Během psaní tohoto díla Florovskij narazil na určité osobnosti a oblasti, jimiž se dále zabýval a výsledky svého bádání publikoval v dalších monografiích nebo člancích. Vzájemným vztahům v ekonomické oblasti věnoval Florovskij česky psané publikace *České sukno na východoevropském trhu v XVI. až XVIII. věku*²⁶ a *Česko-ruské obchodní styky v minulosti X.-XVIII. století*.²⁷ V roce 1947 byla vydána také Florovského publikace o zprávách ruských slavných osobností, které pobývaly v Mariánských Lázních.²⁸ Studium česko-ruských vztahů přivedlo Florovského ke zkoumání otázky katolického vlivu na Rusi. Tomuto tématu se věnoval několik let již před druhou světovou válkou. První studie, kterou vydal v češtině, byla věnována mistru Janu Husovi *Jan Hus v ruském pojetí (stránka z dějin česko-ruských styků)*.²⁹ Touto otázkou se Florovskij zabýval dále i během německé okupace Československa a podařilo se mu dát dohromady velké množství archivního materiálu, které publikoval v češtině v monografii *Čeští jezuité na Rusi: jezuité*

²¹FLOROVSKIJ, A. V., Čech-děkabrista. In: Z dějin východní Evropy a Slovanstva: sborník věnovaný Jaroslavu Bidlovi profesoru Karlovy university k šedesátým narozeninám. Praha 1928.

²²АРАН. Ф. 1609. Оп. 1. Д. 20.

²³ФЛОРОВСКИЙ, А. В., Почитание св. Вячеслава, князя чешского на Руси. Прага 1929.

²⁴ФЛОРОВСКИЙ, А. В., Очерки по истории чешско-русских отношений X-XVIII вв. Том первый. Прага 1935.

²⁵ФЛОРОВСКИЙ, А. В., Очерки по истории чешско-русских отношений X-XVIII вв. Том второй. Прага 1947.

²⁶FLOROVSKIJ, A. V., České sukno na východoevropském trhu v XVI. až XVIII. věku. Praha 1947.

²⁷FLOROVSKIJ, A. V., Česko-ruské obchodní styky v minulosti X.-XVIII. století. Praha 1954.

²⁸ФЛОРОВСКИЙ, А. В., Русские в Марианских Лазнях. Прага 1947.

²⁹FLOROVSKIJ, A. V., Jan Hus v ruském pojetí (stránka z dějin česko-ruských styků). Praha 1935.

české provincie a slovanský východ.³⁰ V souvislosti s katolickým vlivem na Rusi se Florovskij zabýval také osobností běloruského překladatele Franciska Skoryny a vlivu české Bible na jeho ruský překlad Bible, který vydal během svého pobytu v Praze.³¹ Po druhé světové válce zaměřil Florovskij svou pozornost na osobnost Petra Velikého a na rusko-rakouské vztahy, kdy většina jeho prací nebyla publikována a nalezneme je pouze v archivech jeho osobní pozůstalosti. V roce 1971 byla posmrtně vydána jeho stať *Od Poltavy k Prutu (От Полтавы до Прута)*.³²

Tato kapitola pojednává o Florovského publikovaných dílech zaměřených na husitské hnutí a osobnost Jana Husa, otázku katolického vlivu na Rusi a vlivu českého překladu Bible na dílo Franciska Skoryny a další východoslovanské literární památky.

1.1 Jan Hus v ruském pojetí (stránka z dějin česko-ruských vztahů)

Ve své syntéze o česko-ruských vztazích z roku 1935 se Florovskij zabýval i osobností Jana Husa a jeho učení. Tuto kapitolu o Janu Husovi autor podrobněji rozpracoval a ve stejném roce jako první díl *Češi a východní Slované* ji vydal knižně v rozsáhlejší studii *Jan Hus v ruském pojetí (stránka z dějin česko-ruských styků)*. Tato práce o významném církevním reformátorovi byla autorem napsána v ruštině, ale byla vydána v češtině, jejíž překlad obstaral profesor Ivan Panas. Studii vydal výbor Svazu ruských válečných invalidů v ČSR a výtěžek z ní připadl na pomoc ruským válečným invalidům. Cílem této publikace mělo být seznámení československé veřejnosti s hodnocením a chápáním Jana Husa ruskými mysliteli, jak zní v předmluvě dané studie napsané Výborem. Výbor věřil, že práci o Janu Husovi se dostane vřelého přijetí a přispěje ke sblížení a přátelství československého a ruského národa.³³

³⁰FLOROVSKIJ, A. V., *Čeští jezuité na Rusi: jezuité české provincie a slovanský východ*. Praha 1941.

³¹ФЛОРОВСКИЙ, А. В., *Чешская библия в истории культуры и письменности (Фр. Скорина и продолжатели его дела)*. Прага 1946.

³²ФЛОРОВСКИЙ, А. В., *От Полтавы до Прута. Из истории русско-австрийских отношений в 1709-1711 гг.* Прага 1971.

³³ФЛОРОВСКИЙ, А. В., *Чешская библия*. cit. dílo. předmluva, nepaginovaná strana.

V úvodu publikace autor začíná citáty poustevníka Artěmije z 16. století „*Husian[sic!]/...svým nerozumem a ještě více zlým duchem sveden byl*“ a ruského historika a slavjonofila Jevgenije Petroviče Novikova z 19. století „*Hus - slovanský bojovník pravoslavi – pravý mučedník pravoslavné idee.*“.³⁴ Těmito výroky chtěl autor předestřít, že se studie bude primárně zabývat dojmy o Janu Husovi a jeho činnosti na Rusi a také poukázat na to, jaké mínění měla ruská společnost o českém reformátorovi v průběhu let a století. Autor dále v knize postupuje chronologicky a rozdělil ji do čtyř kapitol.

První kapitola, *Co vědělo Rusko o činnosti Jana Husa* (str. 11-15) pojednává o období 16., 17. a 19. století. Autor vysvětluje, proč začíná až pozdějším obdobím tím, že bezprostředně po smrti mistra Jana Husa nebyly v ruských pramenech nalezeny žádné zmínky o jeho životě a díle. Autor zde spíše uvádí své domněnky než fakta, což ve Florovského díle není příliš obvyklé. Taktéž v této kapitole není jasné, ke kterému období se autor právě vyjadřuje. Upálení Jana Husa v Kostnici a následné náboženské bouře v Čechách byly prostředí staré Rusi vzdáleny, ale přesto se autor domnívá, že jisté zprávy na území staré Rusi pronikly. Florovskij si je jistý také tím, že se Husovo učení dostalo na starou Rus už za života mistra, a to díky návštěvě Jeronýma Pražského ve Vitebsku a Pskově. Autor své dohady opírá o zprávu Jeronýmových odpůrců, kteří ho nedlouho po Husovi dovedli taktéž na hranici.³⁵ Cesta Jeronýma Pražského do ruských měst byla datována k roku 1413, kdy už byly známy Husovy ideje a mistr Jan Hus bojoval proti Římu. Autor nevylučuje, že tato cesta byla spojena s úmysly reformátora, který se zajímal o církevní život slovanského východu a pravoslavnou církev.³⁶ Florovskij předpokládá, že se Jeroným stýkal s ruským pravoslavným prostředím a seznámil je s učením Husa, avšak přiznává, že nemáme žádné zmínky o jejich přijetí a názoru. Následně se autor v tomtéž odstavci zmiňuje o kladném obraze Husa a Jeronýma, který ale můžeme najít v ruských pramenech až v 19. století. Text v tomto bodě působí chaoticky a není jasné, k jaké konkrétní době se autor vyjadřuje. Dále se autor vrací ke zprávám z 15. století, ačkoliv na začátku kapitoly tvrdil, že žádné zprávy v pramenech

³⁴Ibidem, prameny v souladu s originálem, úvod, nepaginována strana.

³⁵Ibidem, s.12.

³⁶Ibidem, s. 13.

nejdou. Západní Rus podle dále nespecifikovaných zpráv souhlasila s kostnickým sněmem ohledně odsouzení Jana Husa a Jeronýma Pražského. Florovskij ale přichází i s dopisem derptského biskupa litevskému velkoknížeti, ve kterém je upálení mistra odsuzováno.³⁷ V souvislosti s tím se autor také zmiňuje o cestě ruského arcibiskupa Grigorije Camblaka na sněm do Kostnice v otázce sjednocení církví.³⁸

V následující kapitole *Ruské sympatie s husitským hnutím v XV. století* (str. 19-21) autor pokračuje v popisu událostí v 15. století, kdy český „požádaný“ král Vitold vyšle Zikmunda Korybutoviče do Čech jako svého místodržitele. Litevský kníže Zikmund se v Čechách seznámí s Husovými idejemi a přijímá podobojí a připojuje se k Čechům v jejich zápase o náboženskou a národní svobodu.³⁹ Florovskij zde pracuje už s více fakty, například zdůrazňuje, že mezi spolubojovníky za českou věc byl i kníže Fjodor Ostrožský a ruský lid z Haliče.⁴⁰ Autor ale přiznává, že se můžeme pouze dohadovat, co stálo za jejich sympatiemi s Čechy, zdali se jednalo o náklonnost k husitským myšlenkám nebo k slovanské věci.⁴¹ Ačkoliv se autor dále zabývá událostmi česko-ruských styků v době husitské, dle jeho slov z uvedených zpráv nelze podat žádné svědectví o hodnocení osobnosti Jana Husa a jeho učení na Rusi. Florovskij se pozastavuje také nad tím, že v ruských pramenech nejsou žádná fakta o vydání Ruské bible Skorynou v Praze roku 1517.⁴²

V kapitole *Hus-kacíř v ruských představách XVI.-XVII. století* (str. 25-31) autor uvádí více faktů o hodnocení Jana Husa na Rusi. V 16. století byl Hus vnímán jako kacíř, který odtrhl lid od víry.⁴³ Autor zde předkládá i zprávy ze staroruských textů, které byly jednoznačně proti Husovi. Jako fakt uvádí Florovskij odpověď Ivana Hrozného na řeč Jana Rokyty, který byl součástí polského poselstva v Moskvě roku 1570. Proti českému reformátorovi byl také poustevník Artěmij, jehož hodnocení Husova díla bylo zmíněno již v úvodu.

³⁷Ibidem, s. 13.

³⁸Ibidem, s. 14.

³⁹Ibidem, s. 19.

⁴⁰Ibidem, s. 20.

⁴¹Ibidem, s. 20.

⁴²Ibidem, s. 21.

⁴³Ibidem, s. 25.

Artěmij spolu s Husem odsuzoval i Luthera.⁴⁴ Kritiku luteránů, husitů a kalvinistů najdeme i v *Palinodii* Zachariáše Kopystenského z roku 1621 nebo v *Kirillovských knihách* z roku 1644. Tato kritika nepronikala jen do církevně-polemické ruské literatury, ale také do obyčejné výpravné literatury. Autor zde uvádí příklady výroků z *Hustynského letopisu* 17. století o kacířích Janu Husovi, učedníku Jeronýmovi a Lutherovi. Zmínky o upálení mistra autor našel také v ruských slabikářích a „*abecedách cizích řečí*“.⁴⁵ Florovskij zdůrazňuje, že zmínek o kacířích v pramenech z 16. století by se dalo najít zajisté ještě mnoho. Ruský historik také podtrhuje fakt, že hanobení osobnosti Jana Husa na Rusi prosakuje až spolu s pozdějšími reformátory jako byl Luther, Kalvín či Zwingli, ačkoliv protestanské hnutí se vyvinulo až o století později. V tom autor spatřuje nedostatek znalostí o Husovi a zevšeobecnění obvinění římské církve proti protestantismu.⁴⁶ Autor se snaží osvětlit příčiny, proč byl Hus pokládán za kacíře a byl spojován s ostatními reformátory a jak se jeho negativní hodnocení dostalo na Rus. V závěru autor předkládá citáty pozdějších ruských historiků Jevgenije Novikova (1826-1903) a Vasilije Alexejeviče Bilbasova (1838-1904), kteří přispěli k rehabilitaci Jana Husa a odsoudili převzetí posudku o jeho životě a činnosti od katolické církve.⁴⁷

Poslední kapitola *Ruské pojetí Husova díla jako projevu pravoslavné tradice Čech* (str. 35-42) se zabývá obdobím 19. století, kdy dochází ke změně názoru na Jana Husa v ruském prostředí. Autor tuto změnu přisuzuje k většímu zájmu o prohloubení nejen ruských dějin, ale také dějin ostatních slovanských národů. Podle autora byla další okolností, která vedla k rehabilitaci českého reformátora v ruském prostředí, otázka významu pravoslaví v životě Slovanů. Co se týkalo Čechů, tak se řešila otázka, zdali přijali křesťanství východním nebo západním způsobem. Autor zde uvádí tvrzení, že Češi si osvojili křesťanství v řecko-východní formě a až do Jana Husa následovali cyrilometodějskou pravoslavnou tradici. Jak sám Florovskij dále zmiňuje, nechtěl popírat nebo dokazovat tyto tvrzení, ale chtěl tímto pouze poukázat na skutečnost, že s podobnými tvrzeními nepřišli první ruští myslitelé. Ačkoliv autor nechtěl nic

⁴⁴Ibidem, s. 26.

⁴⁵Ibidem, s. 28.

⁴⁶Ibidem, s. 29.

⁴⁷Ibidem, s. 31.

vyvracet či potvrzovat, nabízí nám několik prací z dřívější doby, například spisy Pavla Stránského ze Záp (1583-1657) *Respublica Bohemia* z roku 1634. Poté autor přechází zpět do 19. století a věnuje se novému hodnocení osobnosti Jana Husa. Florovskij se zaměřuje na prvního hlasatele této ideje, a to Vasilije Jelagina (1818-1879) a jeho článek o Palackého Dějinách Čech z roku 1848. Jelagin považoval Husovo dílo za pokračování cyrilometodějské řecko-východní tradice.⁴⁸ Jelaginovo hodnocení rozvinul už zmíněný Novikov, který se zabýval zároveň osobností Husa a Luthera. Jak uvádí Florovskij, činil tak proto, aby došlo k rozlišení těchto dvou reformátorů a nebyli považováni mylně za spojence, jak tomu bylo v staroruském myšlení.⁴⁹ Autor se dále zaměřuje na Novikovo hodnocení Husa, který v něm viděl ochránce východní dogmatiky. Nové hodnocení Husa však nepřijali všichni ruští autoři. Florovskij zde uvádí především práci ruského Alexandra Gilferdinga (1831-1872) a Bilbasova, kteří v Husovi nespatořovali pravoslavného učitele, nýbrž pouhého sympatizanta pravoslaví. Ačkoliv kniha pojednává především o přijetí Husa z ruského pohledu, autor se zde zmiňuje i o hodnocení mistra z české strany. Zaznívá zde názor jazykovědce a národního buditele Václava Hanky (1791-1861), který viděl v Husovi pokračovatele staročeského pravoslaví a toto pravoslaví považoval za původní slovanskou víru.⁵⁰ Také představitel slovenského národního obrození Ludovít Štúr (1815-1856) považoval Jana Husa za reprezentanta pravoslavných tradic v Čechách. Florovskij se dále zmiňuje o dalších jménech ruské společnosti, která se s touto myšlenkou ztotožňovala, uveďme například ruského historika Michaila Petroviče Pogodina (1800-1875) nebo ruského básníka Fjodora Ivanoviče Ťutčeva (1803-1873). Autor dále věnuje zvláštní pozornost ruskému hudebnímu skladateli Miliji Alexejeviči Balakirevovi (1809-1869), který nebyl velebitelem Husa, ale byl stoupcem myšlenky pravoslavné kanonizace Jana Husa a Jeronýma Pražského. Autor zde přikládá do té doby nezveřejněný dopis skladatele profesoru Josefu Kolářovi, ve kterém vytýká Čechům záměr postavit mistrovi jen pomník, když si takový světec jako on zaslouží kostel.⁵¹ Florovskij na základě daných faktů říká, že zásluhu na kanonizaci Jana Husa mají ruští slavjanofilové. Názor na

⁴⁸Ibidem, s. 37.

⁴⁹Ibidem, s. 38.

⁵⁰Ibidem, s. 40.

⁵¹Ibidem, s. 43.

Husovo dílo v ruském vědomí v průběhu století autor rozděluje na dva hlavní úsudky: Hus je kacír – Hus je světec!⁵²

Pojetím husitského hnutí se ve Florovského díle zabývala i ruská badatelka M. J. Dostálová. Ve své práci *Историк-эмигрант А. В. Флоровский в Чехословакии: страницы научного творчества*⁵³ tvrdí, že historik přichází s novými historickými fakty, které souvisí s přijetím Husových idejí v ruském prostředí. Důležitost přisuzuje autorovým zprávám o Zikmundu Korybutoviči, který byl vyslán do Čech, a také zprávám o cestě Jeronýma na území staré Rusi. Dostálová vidí v práci Florovského vliv na nové pojetí v české i sovětské husitologii v tom, že Florovskij jako první historik představuje vývoj hodnocení Husova učení od kacíře až po svatého.

1.2 Čeští jezuité na Rusi: Jezuité české provincie a slovanský východ

Za vrcholné dílo Florovského o katolickém vlivu v česko-ruských vztazích je považována monografie *Čeští jezuité na Rusi: Jezuité české provincie a slovanský východ*. Nad touto prací strávil historik deset let usilovného bádání.⁵⁴ Kniha byla vydána během německé okupace Československa 21. ledna 1941 v češtině vydavatelstvím Vyšehrad. Kniha je rozdělena na dvě části, kdy první část pojednává v devíti kapitolách o zprávách východoslovanských studentů v jezuitských školách v Čechách a na Moravě (str. 3-103). Druhá část je obsáhlejší a autor se ve dvaceti kapitolách zabývá moskevskou misí českých jezuitů za Petra Velikého (str. 115-354). Ke knize autor připojil i rozsáhlou přílohu s různými listy ohledně svědectví pobytu českých jezuitů na Rusi nebo východoslovanských studentů v českých zemích. Zprávy jsou uvedeny v originále, tedy v latině nebo němčině (str. 357-387). Na konci knihy je samozřejmě uveden seznam literatury čítající 19 stran a latinské resumé (str. 407-430). Spolu s tím autor přikládá i 21 vyobrazení osobností a míst, o kterých v knize pojednává, například rytinu papeže Urbana VIII. nebo kresbu kostelu v Moskvě.

⁵²Ibidem, s. 42.

⁵³ДОСТАЛЬ, М.Ю., Историк-эмигрант А. В. Флоровский в Чехословакии...

⁵⁴ЛАПТЕВА, Т. Н., Труды. с. 167.

V první kapitole (str. 3-9) autor začíná zprávami o českomoravských jezuitěch na Litvě a v ruských oblastech Polska a jejich roli při vývoji jezuitských škol v těchto oblastech.⁵⁵ Autor se zaměřuje především na osobnost P. Baltazara Hostounského (Hostovinus, 1534-1600), který pobýval ve Lvově a zasloužil se o založení jezuitského střediska ve Vilně. Autor zde v krátkosti popisuje Hostounského život a jeho působení ve Vilně, kdy autor pokládá za důležité především to, že Hostovinus obrátil na katolictví z luteránství významnou osobnost litevské společnosti Ivana Jeronyma Chodkeviče.⁵⁶ Autor dále uvádí výčet několika osobností působících na Litvě, ale dle autorových slov nevyčerpal zcela všechny dostupné materiály.⁵⁷ Zmíněné zprávy dle autora dokazují jasné stále spojení českomoravských jezuitů s jezuitou působícími ve východoslovanských oblastech Polska a Litvy. Autor vyzdvihuje ještě jednoho jezuitského činitele, a to Mikuláše Lenčínckého (1574-1653), který působil v českých zemích jako zpovědník a později se stal učitelem Bohuslava Balbína (1621-1688).⁵⁸

Druhá kapitola (str. 10-14) je věnována organizaci jezuitských škol v Olomouci a Praze. Autor zde předkládá záměr představitele jezuitského řádu Antonia Possevina o zajištění stipendijních míst pro studenty ze severní a východní Evropy, který se věnoval diplomatické a misionářské činnosti ve Švédsku, Polsku a Moskvě. Osobností Possevina se v dnešní době zabývá například teolog působící na Cyrilometodějské fakultě teologické fakulty Univerzity Palackého v Olomouci Walerian Bugel.⁵⁹ Florovskij uvádí zprávy posílané Possevinem římské kúrii o nutnosti založení středisek pro výchovu a vzdělání v katolickém duchu mládeže ze severní a východní Evropy.⁶⁰ Autor v textu podává obsah zpráv v originálním znění, tedy v latině a dále je pak nevysvětluje. Autor zřejmě předpokládal čtenářovu zdatnost v latině, jelikož se

⁵⁵ FLOROVSKIJ, A. V., Češi a jezuité na Rusi. cit. dílo. s. 3.

⁵⁶Ibidem, s. 6.

⁵⁷Ibidem, s. 7.

⁵⁸Ibidem, s. 8.

⁵⁹BUGEL, W., Pohled na církve v díle A. Possevina Moscovia jako příklad teologického pozadí protireformních pokusů o církevní unii. Bugel, Walerian. In: *Kulturní, duchovní a etnické kořeny Ruska: vlivy a souvislosti*. Červený Kostelec 2006 s. 63-97.

⁶⁰ FLOROVSKIJ, A. V., Čeští jezuité na Rusi. cit. dílo. s. 10.

takto děje i v dalších kapitolách. Autor se nadále věnuje činnosti Possevina, kterému bylo svěřeno řízení nad činností v Olomouci a ve všech papežských seminářích a alumnátech střední a východní Evropy.⁶¹

Následující kapitola (str. 15-45) pojednává o organizaci jezuitských středisek v Olomouci a v Praze v 17.-18. století. Autor v úvodu kapitoly opakuje Possevinovo úsilí o zřízení vzdělávacích středisek v katolickém duchu pro ruské prostředí a upozorňuje na to, že se tak dělo před uzavřením Brestské unie v roce 1596.⁶² V důsledku uzavření Unie museli její představitelé řešit otázku vzdělávání nové generace uniatského duchovenstva a začali se zajímat o možnost získání ruských stipendijních míst v Olomouci či Praze. S touto myšlenkou spojuje autor především jméno uniatského metropolity Josefa Veljamina Ruského (1574-1637). Florovskij podává na několika stranách zprávy ohledně dalšího fungování a zajištění stipendijních míst v Olomouci a Praze, o jejichž existenci rozhodoval Řím.⁶³ Autor uvádí i zprávy o rozhodnutí Říma, který zkoumal každého studenta jezuitské školy a jejich národní příslušnost, jelikož původní myšlenkou stipendií bylo přivést nekatolickou mládež ze severní Evropy a obrátit je na římskokatolickou víru.⁶⁴ Ze seznamů, které posílaly jezuitské školy do Říma, ale vyplývalo, že školu navštěvovali spíše studenti z Moravy, Slezska, Rakouska a Maďarska. Autor tato tvrzení dokládá především archivními materiály z Olomouce.⁶⁵ V této kapitole autor si autor klade otázku, proč nebyl z ruské strany velký zájem o studium v českých zemích. Domnívá se, že jistý vliv na to měla probíhající švédská válka, která zasáhla i Olomouc a přistoupení diecése Lvovské a lucké k Unii, kdy ve Lvově byla založena kolej a seminář.⁶⁶ Jezuitské školy v Olomouci i v Praze se ale potýkaly i s řadou konfliktů mezi jezuitou a žáky Řádu sv. Basila. Autor se této otázce podrobně věnuje a přináší chronologický přehled zpráv a vysvětlení daných konfliktů z pohledu obou stran sporů.⁶⁷

⁶¹Ibidem, s. 12.

⁶²Ibidem, s. 15.

⁶³Ibidem, s. 22.

⁶⁴Ibidem, s. 41.

⁶⁵Ibidem, s. 16 a 27.

⁶⁶Ibidem, s. 26, 33, 34.

⁶⁷Ibidem, s. 36-40.

Ve čtvrté kapitole (str. 46-66) se autor věnuje přehledu zpráv o ruských a litevských studentech v Olomouci. Ačkoliv i v této kapitole se autor znovu navrácí k osobě Possevina a jeho plánu o obratu nekatolíků k římské církvi, tak předkládá nové zprávy o činnosti jezuity ve východní Evropě.⁶⁸ Autor uvádí, že Possevino měl zájem především o moskevské obyvatelstvo, které bylo zajato během války mezi Štěpánem Báthorym (1533-1586) a Ivanem IV.⁶⁹ Possevino se zasloužil také o to, že moskevští studenti byli posílání nejen do škol v českých zemích, ale přímo i do Říma.⁷⁰ Dříve než Florovskij přechází k podrobnému seznamu žáků vedeného chronologicky, vysvětluje, jak bylo studium na olomoucké akademii děleno ustanovením samým Ignácem z Loyoly (1491-1556).⁷¹ Autor pokládá za důležité seznámit čtenáře s označením národnosti studentů, které se budou vyskytovat v přehledech studentů ve zbytku knihy. Autor upozorňuje především na označení „Roxolanus“, o kterém se domnívá, že se jedná o obyvatele z oblasti Haliče.⁷² A termín „Moschi“, které podle autora určovalo obyvatele Moskvy, ale také obyvatele pohraniční moskevsko-litevsko-polské oblasti.⁷³

I v páté kapitole (str. 67-73) se autor věnuje jednotlivým zprávám o studentech jezuitských škol, ale tentokrát v Praze a v Trnavě. Autor přiznává, že ohledně pražských studentů je dochovaných zpráv výrazně méně než v Olomouci a může tak zkreslovat skutečný počet studentů v Praze.⁷⁴ Autor znovu předkládá chronologický seznam studentů, o kterých našel zprávy například v ukrajinských pramenech.⁷⁵ Autor vyzdvihuje především žáky z Polocka, jejichž město bylo českému prostředí známo především kvůli Skorynovi.⁷⁶ Obdobně autor postupuje i v přehledu o studentech trnavské školy, ačkoliv i v tomto případě se jedná o

⁶⁸Ibidem, s. 47.

⁶⁹Ibidem, s. 51.

⁷⁰Ibidem, s. 52.

⁷¹Ibidem, s. 55.

⁷²Ibidem, s. 55.

⁷³Ibidem, s. 49.

⁷⁴Ibidem, s. 67.

⁷⁵Ibidem, s. 70.

⁷⁶Ibidem, s. 68.

nahodilé a neúplné zprávy.⁷⁷ V rámci trnavské školy Florovskij vyzdvihuje studenty, kteří měli vazby na ruský carský dvůr.⁷⁸

V šesté kapitole (str. 74-77) se autor zaměřuje na vztahy basiliánů s jezuitu, kdy rozvádí zprávy, které předestřel už ve třetí kapitole. Autor opakuje také zmínky o konfliktech mezi oběma stranami. Autor přináší důkazy o tom, že v uniatské správě byli protěžováni ve vzdělání více basiliáni než bílé uniatské duchovenstvo.⁷⁹

V stručné sedmé kapitole (str. 78-80) se autor věnuje sociálnímu statusu a územní příslušnosti východoslovanských studentů v Olomouci a v Praze. Ačkoliv se nedochovalo mnoho zpráv, autor zde podává přehled studentů v Olomouci, kteří patřili k polsko-litevské šlechtě a jejich krátké životopisy.⁸⁰ U ruských studentů matriky bohužel neuvádějí sociální status, ale autor z nich přepisuje alespoň jejich národnost a příslušnost ke konkrétnímu místu.⁸¹

Zajímavé zprávy o ruských studentech olomouckých a pražských jezuitů přináší autor v osmé kapitole (str. 81-96), ve které se věnuje životnímu osudu některých studentů po absolvování jezuitské školy. Autor se zaměřuje převážně na ta jména, která ovlivnila polsko-litevské a moskevské obyvatelstvo v oblasti náboženské, kulturní a sociální.⁸² Jak sám přiznává autor, některá jména jsou pouze latinizovaná a nelze dohledat ani příslušnou národnost.⁸³ Autor se zaměřuje na tři významné metropolity řeckokatolické církve, o kterých je záznamů nejvíce. Konkrétně se jedná o již zmiňovaného metropolitu Ruského, o jehož činnosti bylo pojednáno již ve třetí kapitole.⁸⁴ Po smrti Ruského se stal uniatským metropolitou Rafail Korsak (1601-1642), který studoval v Praze. Po smrti Korsaka se uniatským metropolitou stal také olomoucký žák Lev Zalenski, za jehož období byly k Unii připojeny lucká a lvovská diecése.⁸⁵ Florovskij se

⁷⁷Ibidem, s. 71.

⁷⁸Ibidem, s. 73.

⁷⁹Ibidem, s. 76.

⁸⁰Ibidem, s. 79.

⁸¹Ibidem, s. 80.

⁸²Ibidem, s. 81.

⁸³Ibidem, s. 81.

⁸⁴Ibidem, s. 84-86.

⁸⁵Ibidem, s. 87.

pozastavuje i u jména významného činitele uniatského Řádu sv. Basila Jakuba Suši. Florovskij vyzdvihuje především jeho literární činnost a cestu do Říma, při níž pobýval i v Praze.⁸⁶ Dále auto uvádí osudy pražských studentů, kteří se stali biskupy ve východní Evropě. Z pravoslavných činitelů v 17. století se autor zaměřuje na archimandritu Kyjevskopečerské lávry Varlaama Jasinského, jehož osud spojil i s olomouckým žákem Gedeonem Odorským, který ačkoliv náležel k uniatskému prostředí, se snažil o sblížení s pravoslavím.⁸⁷

V poslední kapitole první části (str. 96-103) se autor zabývá moskevskými studenty mezi českými jezuiti. Autor zde předkládá a kritizuje práce jiných historiků, kteří chybně uváděli zmínky o studiu syna Borise Godunova na pražské jezuitské škole. Autor na základě historických faktů dokazuje, že se nemohlo jednat o Fjodora Godunova.⁸⁸ Jediný pravý zástupce Moskvy, který studoval na jezuitské škole v Olomouci v 17. století, byl Palladius Rogovskij. Autor popisuje život Rogovského a zaměřuje se především na jeho zpověď ohledně odpadnutí od pravoslaví a údajné podmínce přistoupení k Unii či ke katolictví ke vstupu na jezuitskou školu.⁸⁹ Florovskij jeho zpověď označuje za lživou a na základě zpráv dokazuje, že Rogovskij přistoupil ke katolictví již v Moskvě před odjezdem do Olomouce.⁹⁰ V závěru autor nastiňuje, že za vlády Petra Velikého se zvýšil zájem Rusů o spolupráci s českými jezuiti.⁹¹

Druhá část knihy se soustředí na zprávy o moskevské misii českých jezuitů za doby vlády Petra Velikého. Autor na úvod nastiňuje historická fakta té doby a zdůrazňuje národnostní rozdíly v kulturním životě Evropy a dva hlavní kulturní typy, katolický a protestantský. Autor uvádí, že v Moskvě bylo protestanství bráno jako odpad od apoštolských tradic a katolictví považovali za schisma.⁹²

V první kapitole (str.115-132) se autor věnuje původu vzniku moskevské misie a vysvětluje, proč byli vybráni právě jezuité z české provincie. Autor

⁸⁶Ibidem, s. 87-88.

⁸⁷Ibidem, s. 93.

⁸⁸Ibidem, s. 96-98.

⁸⁹Ibidem, s. 99.

⁹⁰Ibidem, s. 100.

⁹¹Ibidem, s. 102.

⁹²Ibidem, s. 111.

zdůrazňuje, že moskevská vláda nepovolovala cizincům-katolíkům stálý pobyt v Moskvě. Autor podává zprávy o jednání císařského dvora s Moskvou o povolení české jezuitské misie vedené baronem Zierowskim.⁹³ Baron získává souhlas od knížete Golicyna, který se podílel na vládě spolu s regentkou Sofií, k založení jezuitské misie v Moskvě. Podmínkou Moskvy ale byla kompenzace svobody pravoslavných v císařství, s čímž římský císař Leopold I. souhlasil, ale zůstalo jen u slibů.⁹⁴ Autor uvádí zprávy, kdy jasně vyplývá, že katoličtí kněží budou v Moskvě jen jako císařští misionáři, jelikož Moskva přímé spojení misie s Římem odmítala.⁹⁵ Jakmile byla tato otázka vyřešena, vyskytly se další podmínky zvolení vhodných misionářů ze strany císařského dvora. Autor předkládá několik zpráv, které pojednávaly o vhodných kandidátech. Zprávy se opíraly o svědectví Possevina a Juraje Križaniče (1618-1683), kteří tvrdili, že jazyk Rusů a Čechů si je podobný. Z toho důvodu vyvstala podmínka pro další misionáře, že musí být slovanského původu a znát jeden slovanský jazyk, nejlépe češtinu.⁹⁶ Osobností Križaniče se v dnešní době zabývá například historik a rusista působící na Ústavu východoevropských studií Filozofické fakulty Univerzity Karlovy Marek Příhoda.⁹⁷ Dále Florovskij předkládá zprávy, že zájem jezuitů o misii do Moskvy nebyl příliš velký. Autor se domnívá, že to bylo způsobeno tím, že do té doby neměli moc zkušeností s ruským prostředím a o samotné Moskvě moc nevěděli.⁹⁸

Nakonec do Moskvy byli vybráni první jezuité českého původu Jiří David a Tobiáš Tichovský, jejichž činnosti v Moskvě se autor věnuje ve druhé kapitole (str. 133-148). Autor zde předkládá zprávu barona Zierowského, který dal českým jezuitům přesné instrukce, jak se mají do Moskvy dostat a co dělat. Svědectví o jejich cestě dokládá spisem jednoho z účastníků misie, Jiřího Davida.⁹⁹ Davidův

⁹³Ibidem, s. 120.

⁹⁴Ibidem, s. 124.

⁹⁵Ibidem, s. 125.

⁹⁶Ibidem, s. 126-128.

⁹⁷PŘÍHODA, M., Juraj Križanič v Rusku. Slovanské historické studie 30. Praha – Brno: Historický ústav AV ČR, 2005. s. 9–58./ PŘÍHODA, M., Križaničova koncepce dějin Ruska mezi slavismem a římským univerzalizmem. *Slavia*, 2008/77, s. 385–401.

⁹⁸ FLOROVSKIJ, A. V., Čeští jezuité na Rusi. cit. dílo. s. 132.

⁹⁹Ibidem, s. 137.

spis *Status modernus Moscoviae* autor nepokládá za pravdivý obraz jejich činnosti. Autor poukazuje na to, že spis byl určen k tisku a český jezuita v něm nemohl otevřeně hlásat, že se pokoušeli obrátit Rusy k římské víře a v několika případech měli úspěch.¹⁰⁰ Autor svá tvrzení dokládá zprávami z jiných pramenů, ze kterých je patrné, že se stýkali s pravoslavnými a protestanty a vedli je ke katolické církvi. Florovskij vyzdvihuje například styky Davida s gruzínským panovníkem Arčillem, který uprchl do Moskvy nebo jasný vliv Tichovského na studium Rogovského v olomoucké jezuitské škole.¹⁰¹ Tyto zprávy dle autora jasně dokazují, že misie Davida a Tichovského byla úspěšná, ačkoliv byli později z Moskvy vyhnáni.

O vyhnání českých jezuitů z Moskvy v roce 1689 autor pojednává ve třetí kapitole (str. 149-167). V té době dochází ke zlomu na carském dvoře, kdy po konfliktu careviče Petra a jeho sestry Sofie, která byla regentkou, dochází k vypuzení českých jezuitů z Moskvy. Autor uvádí svědectví českých jezuitů Davida, Šmita i Francouze Neuvilla, o podpoře katolictví ze strany Sofie a knížete Golicyna.¹⁰² Podle slov patriarchy byli jezuiti škodliví a nebezpeční a za podpory carevičů Petra a Ivana vyhnal jezuitu a zakázal jejich opětovný pobyt v Moskvě. Florovskij se domnívá, že byl Petr proti, ale jak vyplývá z dalších skutečností, návrat českých jezuitů nebyl carským dvorem podporován.¹⁰³ Autor na několika stranách rozebírá obvinění vznesená vůči jezuitům, ze kterých vyplývá, že byli neprávem obviňováni z nepodložených činů. Dle zjištěných zpráv, které autor dále uvádí je patrné, že samotný jezuitský řád obvinil Davida z ohrožení mravnosti a jeho činnost byla pod dohledem řádu.¹⁰⁴ Autor obdivuje Davidovu pracovitost a vyzdvihuje jeho literární počiny navzdory boje s řádem o ospravedlnění.¹⁰⁵

Florovskij považuje Jiřího Davida za nedoceneného českého jezuitu-spisovatele a jeho dílu se věnuje v následující čtvrté kapitole (str. 168-189). Autor uvádí, že donedávna bylo za jedině dílo Davida o Moskovii považován spis *Brevis*

¹⁰⁰Ibidem, s. 139.

¹⁰¹Ibidem, s. 144.

¹⁰²Ibidem, s. 149.

¹⁰³Ibidem, s. 154.

¹⁰⁴Ibidem, s. 166.

¹⁰⁵Ibidem, s. 167.

Relatio, který byl svědectvím o vypuzení českých jezuitů z Moskvy v roce 1689.¹⁰⁶ Florovskij přichází ještě se třemi spisy, které připisuje právě Davidovi. Jako další dílo autor uvádí *Synaxarium Ruthenicum*, který podle Florovského vznikl na základě staroruského *Prologu o životě svatých*.¹⁰⁷ Podle Florovského je *Synaxarium* důkazem, že David ovládal církevněslovanské a ruské písmo, a proto jej pokládá i za autora ruské mluvnice pro cizince, která vyšla v roce 1690 v Nise ve Slezsku pod názvem *Exemplar*.¹⁰⁸ Florovskij přiznává, že ačkoliv toto dílo nemělo vědecký technický význam, ale spíše praktický, lze jej pokládat za zajímavý a důležitý fakt v dějinách česko-ruských kulturních vztahů a české slavistiky.¹⁰⁹ Autor nevynechává ani již zmíněné Davidovo dílo *Status*, které podrobněji rozebírá na několika stranách.

V páté kapitole (str. 190-201) autor pokračuje v popisu událostí ohledně moskevské misie v letech 1682-1698. Vídeň se stále snažila o znovu navrácení českých jezuitů do Moskvy, ale ruská strana své rozhodnutí nezměnila. Tak bylo rozhodnuto, že čeští jezuité budou chodit do Moskvy pod cizím jménem a nebudou se hlásit k jezuitskému řádu. Autor předkládá zprávy o procesu výběru nových misionářů, kterými se stali František Xaver Leffler (1658-1744) a Pavel Josef Jaroš z olomoucké diecéze. Autor opakuje, že pražští kněží nebyli do té doby v přílišném kontaktu s Moskvou a na misi nechtěli, kdežto v Olomouci studoval Rus, jak jej označuje Florovskij, Odorskij. Autor předestírá krátké životopisy obou vybraných a přiznává, že o jejich činnosti v Moskvě jsou k dispozici pouze neurčité zprávy.¹¹⁰

V následující kapitole (str.202-210) autor navazuje na události a zaměřuje se na nové jezuitu v Moskvě v letech 1698-1719. Vídeň se nevzdala své myšlenky o pokračování českých jezuitů v Rusku a po uplynutí doby vyměnila české misionáře za nové. Tentokrát se navrátili k původnímu plánu a do Moskvy vyslali znovu jezuitu za obyčejné faráře pro katolíky v Moskvě, jimiž se stali Jan Milan a Jan Berula. Autor i zde přináší životopisy obou jezuitů a tentokrát i rozsáhlejší

¹⁰⁶Ibidem, s. 168.

¹⁰⁷Ibidem, s. 169.

¹⁰⁸Ibidem, s. 172.

¹⁰⁹Ibidem, s. 176.

¹¹⁰Ibidem, s. 198.

zprávy o jejich činnosti. Z předložených zpráv vyplývá, jak bylo těžké udržet svou jezuitskou identitu, který byl ale nakonec odhalen i samotným carem před rokem 1703.¹¹¹ Ačkoliv se o jejich pravé totožnosti vědělo, ruská vláda je tolerovala a nebyly zaznamenány žádné konflikty. Autor uvádí, že bouře přichází až po 20 letech jejich působení, ale dále to nerozvádí.¹¹²

Sedmá kapitola (str. 211-216) se věnuje osobnímu stavu českých jezuitů. Autor zde předkládá žádosti Beruly i Milana o posílení misie třetím členem s podrobnými nároky na nového misionáře.¹¹³ Autor v těchto žádostech vidí snahu obou jezuitů o prohloubení souvislosti moskevské misie s českou jezuitskou provincií.¹¹⁴

V následující kapitole (str. 217-221) se autor zabývá všeobecnými podmínkami existence české misie, kde pouze opakuje již řečené v předešlých kapitolách. Autor se zpětně vrací ke všem misionářům pobývajícím v různých časových úsecích v Moskvě a podrobně líčí jejich náklady a příjmy.¹¹⁵

V deváté kapitole (str. 222-230) autor navazuje v popisu činnosti jezuitů v katolickém prostředí. Autor opakuje původní myšlenku moskevské misie, která měla za úkol plnit náboženské potřeby katolíků v Moskvě. Autor zmiňuje, že katolíků nebylo mnoho a byli rozptýlení po celém Rusku, ale katolíků přibývá po Severní válce. Florovskij zdůrazňuje, že se čeští jezuité nesetkávali pouze s ruským národem, ale i s jinými a jejich činnost v navazování styků mezi římskou církví a východní Evropou považuje za důležitou v oblasti české orientalistiky a dodává, že literatura se tomuto tématu v jeho době nevěnuje.¹¹⁶ Autor překládá zprávy jednotlivých misionářů o počtu katolíků a spolu s tím sestavuje tabulku o výčtu jejich činností.¹¹⁷ Za důležité autor pokládá činnost misie v kostele a ve škole, kterým věnuje samostatné kapitoly.

¹¹¹Ibidem, s. 208.

¹¹²Ibidem, s. 210.

¹¹³Ibidem, s. 214.

¹¹⁴Ibidem, s. 216.

¹¹⁵Ibidem, s. 219.

¹¹⁶Ibidem, s. 222.

¹¹⁷Ibidem, s. 229.

Následně se autor věnuje popisu prostředí moskevských jezuitů a jejich soužití s moskevskými protestanty (str. 231-238). Autor opakuje, že protestanté se těšili většímu bohatství a více právům a privilegiím na moskevském území než jezuité. Svá slova opírá o spis Davidův a listy Lefflerovy z roku 1692.¹¹⁸ Autor dále předkládá zprávy jezuitů Milana a Beruly o přestupu „heretiků“ ke katolíkům. Florovskij znovu zdůrazňuje carovu podporu protestantů oproti jezuitům.¹¹⁹

Ve výčtu činností moskevské misie autor pokračuje i v jedenácté kapitole (str. 239-247). Florovskij znovu opakuje historické kontexty doby vlády Petra Velikého a jeho snahy o evropeizaci Ruska, kterou jezuité a Řím vnímali jako naději pro zlepšení jejich vztahů. Autor vychází především ze zpráv Milana, kterého pojily s carem Petrem I. i osobní styky díky Milanovým znalostem v oboru chemie a sklářství.¹²⁰ Ačkoliv úkolem misionářů bylo přimět cara k ústupkům vůči jezuitům a dát jim více svobody, ze zpráv Milana Florovskij usuzuje, že byli spíše pozorovateli carových činů a projevů.¹²¹

V další kapitole (str. 257-270) se autor navrácí ke vztahům moskevských jezuitů s moskevským církevním prostředím. Autor znovu upozorňuje na fakt, že moskevská církev nebyla vůči jezuitům přívětivá. Florovskij ale přichází se zprávami od českých jezuitů, které dokazují, že během misie Milana a Beruly došlo k jistému zlepšení vztahů. Autor předkládá svědectví o diskusích mezi jezuity a pravoslavnými, ke kterým dopomohl i metropolita Stefan Javorský.¹²² Autor podotýká, že se jedná pouze o zprávy z české strany, na základě kterých, si nemůžeme vytvořit hodnověrný obraz této skutečnosti.¹²³

Následující tři kapitoly autor věnuje činnosti moskevské misie v kostele (str. 257-270), škole (str. 271-283) a v knihovně (str. 284-287). Zprávy v kapitolách se prolínají a v některých pasážích jsou totožné se zprávami, které autor podává jinde. Florovskij vychází převážně ze zpráv misionářů a spisu Davidova. Autor

¹¹⁸Ibidem, s. 232.

¹¹⁹Ibidem, s. 236.

¹²⁰Ibidem, s. 245.

¹²¹Ibidem, s. 242-243.

¹²²Ibidem, s. 252.

¹²³Ibidem, s. 256.

pokládá především misii Milana a Beruly za nejvíce úspěšnou, kdy dostali povolení od cara k výstavbě katolického kostela a jeho uznání pro vedení jezuitské školy v Moskvě nejen pro žáky katolického vyznání.¹²⁴

Autor se několikrát dotknul otázky rozptýlení katolíků po celém území Ruska. Ačkoliv misie českých jezuitů byla nazývána moskevskou, cestovali kvůli náboženským potřebám katolíků do různých oblastí Ruska. Misionářské činnosti mimo Moskvu se autor věnuje ve dvou kapitolách. První pojednává o cestách do Azova a Povolží (str. 288-301) a druhá o možných cestách jezuitů do Číny (str. 302-309). V kapitole o Azovu a Povolží autor vychází převážně ze zpráv a spisu Milana *Missio*.¹²⁵ Autor považuje jezuitovy zprávy za spíše pesimistické z důvodu vyprávění jezuitů o problémech na cestě, ale přínosné z hlediska svědectví o katolickém obyvatelstvu mimo Moskvu. Autor vyzdvihuje Milanovu snahu o navázání styků i s jinými národy, především Kalmyky, o kterých podával zprávy.¹²⁶ Autor taktéž oceňuje kartografickou práci českého jezuitů, kdy opravoval staré mapy daných oblastí, které navštívil.¹²⁷ Florovskij taktéž zdůrazňuje, že v roce 1717 se vztahy mezi Moskvou a Vídní zostřily a jezuitům bylo zakázáno vzdalovat se od hlavních měst Moskvy a Petrohradu, kde již působili i jezuité z provincie polské a litevské.¹²⁸ V souvislosti s tím, autor pokračuje v další kapitole s otázkou pronikání jezuitů do Číny přes Rusko. Na základě zpráv českých misionářů autor dokládá pokroky v této otázce. Autor se opírá o svědectví Milana, který ve svých zprávách popisoval i misii Eliáše Broggia v této otázce.¹²⁹ Výsledky této misie nebyly úspěšné a cesta do Číny přes Sibiř pro české jezuitů se otevřela až v 19. století. Autor ale vyzdvihuje korespondenci Milana s čínskými jezuitů, které dokládají fakta o budování ruské pravoslavné misie v Číně koncem 80. let 17. století.¹³⁰

V následující kapitole (str. 310-319) se autor věnuje misii P. Eliáše Broggia v letech 1704-1707. Autor podává ucelený životopis českého jezuitů, kterého

¹²⁴Ibidem, s. 264, 277.

¹²⁵Ibidem, s. 292.

¹²⁶Ibidem, s. 297.

¹²⁷Ibidem, s. 300.

¹²⁸Ibidem, s. 301.

¹²⁹Ibidem, s. 307.

¹³⁰Ibidem, s. 308.

vnímal jako politického prostředníka mezi Moskvou a Vídní a důležitou osobnost v dějinách rusko-rakouských vztahů.¹³¹ Autor souhlasí s Milanem, že na misií Broggia není možné zakládat skutečný plán při smíření římské církve a carské vlády.¹³²

V předposlední kapitole (str. 320-327) se autor dostává ke druhému vyhnání českých jezuitů z Moskvy v roce 1719. Autor uvádí svědectví českých jezuitů o tomto činu, který se vztahoval na všechny jezuitu v Rusku. Autor zdůrazňuje, že vyhnání jezuitů z Ruska mělo čistě politické důvody v souvislosti s mezinárodním postavením Ruska.¹³³ Florovskij nastiňuje historické kontexty té doby a podotýká, že i samotný Řím byl s prací jezuitů nespokojený a chtěl je nahradit řádem benediktínů.¹³⁴ Autor v závěru zmiňuje, že i po vypuzení jezuitů ruská vláda pozorně sledovala stopy představitelů katolické církve v Rusku.¹³⁵

V závěrečné kapitole (str. 328-354) autor zabývá „následnictvím“ českých františkánů a kapucínů po jezuitech v Rusku v 18. století. Autor se věnuje výběru vhodných kněží a jejich působení v Rusku.¹³⁶ Florovskij zdůrazňuje, že činnost kapucínů i františkánů byla omezena na katolické obyvatelstvo a stále platila podmínka nevměšování se do pravoslavného prostředí.¹³⁷ V závěru autor přichází se zprávami o změně postavení katolické církve v Rusku po připojení části Polska a znovu pokračováním činnosti jezuitů. Ačkoliv jejich řád byl Římem zrušen v roce 1773, jezuité pokračovali ve své činnosti právě v Rusku a Číně.¹³⁸ Florovskij dodává, že se paradoxně Rusko stalo ústředím v činnosti jezuitského řádu, když v Evropě neměli nadále podporu.¹³⁹ Jezuité rozvíjeli svou misionářskou činnost v ruském prostředí až do roku 1820, kdy byli z Ruska definitivně vyhoštěni.¹⁴⁰

¹³¹Ibidem, s. 314.

¹³²Ibidem, s. 319.

¹³³Ibidem, s. 322.

¹³⁴Ibidem, s. 322.

¹³⁵Ibidem, s. 327.

¹³⁶Ibidem, s. 330.

¹³⁷Ibidem, s. 348.

¹³⁸Ibidem, s. 352.

¹³⁹Ibidem, s. 353.

¹⁴⁰Ibidem, s. 353.

Florovskij v této knize přináší podrobný přehled dat o činnosti jezuitů české provincie jak v jezuitských školách v Praze a Olomouci, tak i v Moskvě. Autor ve své práci využil archivní materiály především z pražských a moravských archivů a také opisy dokumentů z moskevských a vídeňských archivů. Text je čtivý, ale je prokládán citacemi pramenů v originálním znění, tedy v latině, polštině, němčině a ruštině.

1.3 Česká bible v dějinách ruské kultury a písemnictví (Fr. Skoryna a pokračovatelé jeho díla)

Florovskij se v souvislosti se svým dlouholetým zájmem o česko-ruské vztahy zaměřil i na téma českých překladů bible a jejich vlivů na ruskou kulturu a písemnictví. Svou práci *Чешская библия в истории русской культуры и письменности (Фр. Скорина и продолжатели его дела)* publikoval v ruštině v rámci Sborníku filologického v roce 1946.¹⁴¹ Samotný text k otisknutí autor ale předložil již 24. dubna 1940. Můžeme se domnívat, že vydání sborníku bylo zřejmě odloženo kvůli probíhající německé okupaci Československa. Florovského práce je znovu založena na četných pramenech a seznam literatury čítá deset stran. Součástí textu je i dvoustránkové resumé v češtině.

České překlady Bible byly jedněmi z prvních mezi slovanskými západními národy a ovlivnily překlady biblických textů jiných slovanských národů. Dílo Čechů mělo podle Florovského vliv i na Poláky, kteří se stali žáky a pokračovateli této práce. Česká Bible měla také vliv na *Ruskou bibli* Franciska Skoryny, která byla vydaná v Praze v letech 1517-1519.

V první kapitole (str.154-163) se autor věnuje příčinám vzniku Bible na Rusi v národním jazyce a otázce, jakou roli v tom mohl hrát český příklad. Česká Bible byla přeložena po částech již na začátku 14. století, ale nikdy nebyla vydaná v jednom souboru. To se stalo až v roce 1488, kdy byla vydaná první česká a slovanská tištěná Bible, tzv. *Pražská bible*. Autor se nejdříve zaměřuje na vliv českých biblických textů při vzniku polské *Bible královny Sofie* v 15. století.¹⁴² České Bibli byl také připisován vliv na rumunský překlad Písma. Překlad Bible na svůj národní jazyk byl vnímán jako projev nového ducha, svobody a nezávislosti

¹⁴¹ФЛОРОВСКИЙ, А. В., Чешская библия...

¹⁴²Ibidem, s. 156.

na tradiční formě římské církve. Římská církev to naopak chápala jako neúctu vůči její autoritě. Dle autora český překlad biblických textů nebyl jediným, který ovlivnil překlad Bible na Rusi. Avšak poukazuje na to, že díky vlivu na polský překlad se český příklad mohl dostat do povědomí zvláště na západní a jižní Rusi.¹⁴³ Florovskij se také zabývá otázkou vývoje kultury, písemnictví a jazyka u východních Slovanů a dalšími faktory, které měly vliv na překlad Bible do ruštiny.¹⁴⁴

Druhá kapitola (str.163-166) se zaměřuje na povědomí o české Bibli ve východní Evropě v 16. a 17. století. Autor zde předkládá konkrétní zprávy o existenci českých knih v různých krajích východní Evropy. České texty se nacházely většinou ve vlastnictví klášterů, jako příklad zde autor uvádí Supraslský klášter v Bělorusku, kde se v soupisu knih z roku 1645 objevila i Bible česká a soubor českých religiózních písní.¹⁴⁵ Mezi dalšími příklady autor vyzdvihuje knihovnu Lvovského Stavropigiálního bratrstva, kde kromě české Bible byla nalezena i *Kronika česká s Kosmografií českou*. Autor se taktéž důkladně věnuje popisu soukromé sbírky litevského knížete Zikmunda I., o kterém se autor domníval, že uměl také česky.¹⁴⁶ V poslední řadě se autor zaměřuje na moskevskou oblast a zmínky o českých knihách v tamějších knihovnách. Ze zpráv, které Florovskij zde uvedl vychází, že v několika knihovnách v 17. století byla Rusům dostupná Bible v latinském, německém, polském i českém překladu. Zvláštní pozornost věnuje autor českému Žaltáři z první poloviny 14. století, ve kterém byl nalezen dovětek v ruštině, dle Florovského ze 17. nebo počátku 18. století, týkající se ochrany careviče. Autor se pak pokouší o rozřešení, zdali se text vztahoval k careviči Dmitriji Ivanoviči nebo careviči Alexeji Petroviči, ale jasné stanovisko nepodává. Autor se domnívá, že česká Bible byla předurčena k významné roli v ruské literatuře 16. století, a to hlavně v případě ruského překladu Bible Franciska Skoryny, čemuž věnuje následující kapitoly.¹⁴⁷

¹⁴³Ibidem, s. 157.

¹⁴⁴Ibidem, s. 162.

¹⁴⁵Ibidem, s. 164.

¹⁴⁶Ibidem, s. 164.

¹⁴⁷Ibidem, s. 166.

Ve třetí kapitole (str. 166-186) se Florovskij zabývá vlivem českých biblických textů na vydání *Ruské bible* Skorynou v letech 1517-1519. Autor připouští, že ačkoliv bylo napsáno o Skorynovi v literatuře mnohé, tak o jeho pobytu v Praze a okolnostech vydání jeho Bible víme málo.¹⁴⁸ Dle Florovského Skoryna při svém překladu vycházel převážně z církevněslovanského textu, ale některé knihy neměl k dispozici a vypomáhal si překladem českým, a to konkrétně benátským vydáním z roku 1506.¹⁴⁹ Autor se v této kapitole čerpá z práce profesora Kijevské univerzity Petra Vladimiroviče Vladimirova (1854-1902) o Skorynovi. Autor přiznává, že tato práce je dosud stěžejní, co se týče materiálu ve studiu díla Skoryny.¹⁵⁰ Florovskij předkládá několik příkladů z Vladimirovovy práce ohledně srovnání překladu biblických textů v církevní slovanštině, češtině a ruštině.¹⁵¹ Vladimirov v nich ukazuje jasné napodobování českých slov a frází ve Skorynově díle, a tím dokazuje, že překlad *Ruské bible* vznikl z velké části pod vlivem českých textů. Florovskij s tímto sice souhlasí, ale tvrdí, že je možné některé „bohemismy“ vysvětlit i jinak. Autor tvrdí, že Skoryna nahrazoval česká slova podobně znějícími slovy v běloruštině.¹⁵² Vliv na *Ruskou bibli* mohla mít dle Florovského i česká grafika. Vladimirov ve své práci tvrdí, že bohaté ilustrace v Ruské bibli vychází z německých předloh, ale Florovskij se více přiklání k názoru nové práce běloruského historika Mikoly Ščakacichina (1896-1940), že se jedná o českou školu a český styl ilustrací.¹⁵³

Následující kapitola (str.186-198) pojednává o pobytu Skoryny v Praze v době vydání jeho překladu Bible, tedy v letech 1517-1519. Ačkoliv se autor v předešlých kapitolách nechtěl zabírat podrobnými informacemi o vývoji českých a ruských dějin a jejich osobností, tak v této kapitole své prohlášení porušil. O českém období v životě Skoryny neexistují žádné zmínky v pramenech. Autor říká, že nevíme ani přesnou dobu, kdy Skoryna pobýval v Praze.¹⁵⁴ Záhadou také zůstává, proč si lékař z Polocku vybral právě Prahu. Florovskij

¹⁴⁸Ibidem, s. 166.

¹⁴⁹Ibidem, s. 168.

¹⁵⁰Ibidem, s. 168.

¹⁵¹Ibidem, s. 173-178.

¹⁵²Ibidem, s. 180.

¹⁵³Ibidem, s. 186.

¹⁵⁴Ibidem, s. 186.

pokládá řečnické otázky, které se několikrát během kapitoly opakují. Autor na několika stranách popisuje život Skoryny a jeho příbuzných. Celý text působí jako by autor hledal odpověď na své otázky v životopise Skoryny. Autor přiznává, že pražské období překladatele zůstane nejspíše vždy obestřené tajemstvím.¹⁵⁵ Florovskij se domnívá, že byl do Prahy vyslán ve spojitosti se službami pro královský dvůr Jagellonců.¹⁵⁶ Autor připouští, že Skoryna si mohl vybrat Prahu také pro své dílo kvůli jejím technickým vymoženostem knihtisku.¹⁵⁷ V dnešní době se osobností Skoryny zabývá například lingvista a folklorista působící na Ústavu východoevropských studií Ilja Lemeškin.¹⁵⁸

V kapitole V. (str. 198-208) se autor věnuje otázce o vlivu husitského hnutí na činnost Skoryny. Autor se zde zabývá náboženským vyznáním polockého překladatele. Autor uvádí, že v literatuře se o Skorynovi mluví jako o katolíkově, pravoslavném, ale také jako o protestantovi.¹⁵⁹ Autor předkládá různé názory badatelů zabývajících se touto otázkou, zdali můžeme vidět ve Skorynově díle i vlivy protestantismu nebo husitství. Florovskij se k této otázce stavěl odmítavě. Tvrdil, že domněnky autorů nejsou dostatečně opodstatněné a nelze Skorynu pokládat za hlasatele protestantských nebo husitských tendencí.¹⁶⁰ Autor nepopírá, že se Skoryna během svého pobytu v Praze jistě setkával s představiteli husitského hnutí, ale pokládá překladatele za člověka své doby, nové epochy kulturního evropského ducha, který svou činnost zasvětil ve prospěch vzdělávání ruského pravoslavného národa.¹⁶¹ Florovskij vnímá Skorynovu spojitost s Prahou a

¹⁵⁵Ibidem, s. 194.

¹⁵⁶Ibidem, s. 195.

¹⁵⁷Ibidem, s. 198.

¹⁵⁸LEMEŠKIN, I., *1470 - godroždenija F. Skórina*. In Gruša A.: Францыск Скарына: новыядаследаванні. Minsk, Баларускаянавука, 2019, s. 23-85. / LEMEŠKIN, I., *(Ne)ždannajagostja na portretach F. Skórina*. In Avgul L., Bakun D.: Берковскічтэння – 2019. Книжнаякультура в контексте міжнародных кантактаў. Minsk-Moskva, Yakub Kolas Central Scientific Library of NAS of Belarus; Research Center of Book Culture Studies..., 2019, s. 269-276./ LEMEŠKIN, I., *Biblija Pražskaja (1488) i "Bivlijaruska" Franciska Skoriny. Mestopečatanija*. In Gruša A.: Францыск Скарына: асоба, дзейнасць, спадчына. Мінск, Баларускаянавука, 2017, s. 154-194.

¹⁵⁹ФЛОРОВСКИЙ, А. В., Чешская библия. cit. dílo. s. 198.

¹⁶⁰Ibidem, s. 201.

¹⁶¹Ibidem. s. 208.

českými zeměmi za důležitý moment v historii česko-ruských vztahů v oblasti kultury, vzdělávání a písemnictví.

Autor se v následující kapitole (str. 208-218) zabývá zprávami o druhém pobytu Skoryny v Praze. Autor na začátku uvádí, že dodnes se vedou spory o určení data smrti polockého lékaře a překladatele.¹⁶² Na základě krátkého překladatelova životopisu se snaží autor rozřešit, ve kterých letech Skoryna skutečně pobýval znovu v Praze. Autor se domnívá, že lékař a překladatel byl ve službách českého krále a římského císaře Ferdinanda I. Habsburského (1503-1564) jako odborný zahradník-botanik v letech 1534. Své tvrzení dokládá Listinou Ferdinanda I. z roku 1552 a také tím, že Skoryna jako student medicínské fakulty na univerzitě v Padově se učil i botanice.¹⁶³ Florovskij ovšem přiznává, že tyto zprávy neosvětlují skutečné úmysly a okolnosti překladatelova druhého pobytu v Praze.¹⁶⁴ V souvislosti s těmito zprávami přináší autor několik zmínek o pobytu obyvatel rodného města Skoryny Polocka na území Čech.

V sedmé kapitole (str. 219-225) autor podává přehled zpráv o vlivu pražského vydání Ruské bible Skorynou v období 16. a 17. století. Stejně jako ve druhé kapitole i zde autor vychází z opisů knihoven klášterů i soukromých osob. Znovu zde můžeme najít stejná jména a místa, jako tomu bylo při české Bibli. Autor podává také zprávy o tom, že Skorynovo dílo se nerozšířilo pouze v západní a jižní Rusi, ale dostalo se také do Moskvy, tudíž tak jeho dílo bylo dostupné ruským čtenářům v mnoha oblastech.¹⁶⁵ Autor zde opakuje, jaké materiály připravil Skoryna k vydání jeho překladu a jaký vliv měla na jeho dílo Bible česká.

V předposlední kapitole (str. 226-242) autor pojednává o jiných východoslovanských památkách, které mohly vzniknout pod vlivem českého překladu Bible. Autor rozebírá tři texty, na kterých potvrzuje či vyvrací dohady jiných badatelů o českém vlivu. Konkrétní texty, kterým se autor věnuje jsou *Peresopnické evangelium z let 1556-1561* a *Epištoly apoštola Pavla k Laodikijcům v 16. století*. Autor zde předkládá výsledky bádání svých

¹⁶²Ibidem, s. 208.

¹⁶³Ibidem, s. 214.

¹⁶⁴Ibidem, s. 216.

¹⁶⁵Ibidem, s. 225.

předchůdců, kteří si byli jisti jasným vlivem českého překladu na ruský text. Autor se ale domnívá, že se v těchto případech nejednalo o vliv český, ale latinský nebo německý.¹⁶⁶ Poslední text, kterému autor přikládá největší pozornost, je ukrajinský překlad *Písně písni*. V tomto překladu autor spatřuje jasný vliv českého textu, který dokazuje četnými příklady čechismů použitých v ukrajinském textu.¹⁶⁷ Zároveň dodává, že tato literární památka by si zasloužila ještě hlubšího výzkumu z hlediska textového a jazykového. Autor vnímá text jako svědectví o česko-ruské spolupráci v písemnictví 15. a 16. století.¹⁶⁸

Poslední kapitola (str. 242-247) pojednává o vlivu české Bible při vydání *Ostrožské bible* z roku 1581 a *Jelizavetské bible* z roku 1751. Autor uvádí historické kontexty té doby, kdy vznikly oba překlady a dokresluje je zprávami badatelů o využití českého překladu. Redaktoři *Ostrožské* i *Jelizavetské bible* nepochybně využívali českého textu ke srovnání ruských a jako jasný důkaz uvádí autor seznam pramenů uvedených v *Ostrožské bibli*. Redaktoři ruského překladu používali *Gennadijovu bibli* z roku 1499, ve které ale chyběla *III. kniha Makkabejská*. Ta se dochovala pouze v české a řecké bibli, jejichž překlady byly použity při vzniku *Ostrožské bible*, ve které je to také při *III. knize Makkabejské* zmíněno.¹⁶⁹

Česká Bible měla nepochybně jistý vliv na vznik překladů jiných slovanských národů v jejich jazyce. Je jisté, že Poláci i Rusové pokládali českou Bibli za vzor při tvorbě vlastních překladů.

¹⁶⁶Ibidem, s. 232.

¹⁶⁷Ibidem, s. 234-237.

¹⁶⁸Ibidem, s. 241.

¹⁶⁹Ibidem, s. 243.

2 Nepublikovaná díla o česko-ruských vztazích

V předešlé kapitole se práce zaměřovala na vybraná díla Florovského, která byla publikovaná. Tato kapitola bude věnována jeho nepublikovaným pracím týkajících se česko-ruských vztahů, se kterými se můžeme podrobněji seznámit jen v pražské nebo moskevské části jeho osobní pozůstalosti.

Za vrcholné dílo Florovského o česko-ruských vztazích je považována již zmiňovaná dvoudílná syntéza *Češi a východní Slované*. Ovšem, jak již bylo zmíněno, některé události, osobnosti či celé epochy Florovského oslovily natolik, že jim věnoval samostatné práce. Některé z nich dokončil, ale nebyl zájem je zveřejnit z různých důvodů. Jedním z nich byl i autoreferát pro redakci Lidových novin *Čeští jezuité na Rusi*, který byl napsán v ruštině s autorovým překladem do češtiny.¹⁷⁰ V tomto případě ale práce nepřišla vniveč a autor publikoval celou monografii pod stejným názvem v roce 1941 viz kapitola 1.

Další dílo týkající se jezuitů takové štěstí nemělo a bohužel nebylo publikováno. Rozsáhlá práce se nachází ve Slovanské knihovně v krabici XXXV. pod názvem *Оломоуцкий иезуитский университет и славянский восток (16-18 вв.)*.¹⁷¹ Jedná se o autorův rukopis v ruštině o rozsahu 147 listů, datace chybí. Ačkoliv se ruskému emigrantovi podařilo o historii česko-ruských vztahů publikovat několik prací, tak některá jeho díla k tomuto tématu zůstala nedokončena a dochovaly se pouze fragmenty. Jedná se například o rukopis v ruštině *О взаимном влиянии русского и чешского народов*, jehož obsahem je rozbor vlastních jmen nacházejících se v Čechách s kořeny „rus“ a „litva“. Text by tematicky i časově odpovídal zmiňované syntéze *Češi a východní Slované*, ovšem nebyl do tohoto díla zakomponován. Ačkoliv chybí úvod i závěr, dochovalo se na 263 listů, z čehož 74 listů tvoří bohatý poznámkový aparát. Rukopis se nachází v Archivu RAV a je datován k roku 1933.¹⁷² K nepublikovaným pracím o česko-ruských vztazích můžeme řadit i stat' z roku

¹⁷⁰ SK. T-FLOR. Krabice XXXIII. - Čeští jezuité na Rusi. Autoreferát pro redakci Lidových novin. Neuveřejněno. Ruský rkp. s autorovým českým podstročником.

¹⁷¹ SK. T-FLOR. Krabice XXXV. – Оломоуцкий иезуитский университет и славянский восток (16-18 вв.) Rkp. nepublikované práce.

¹⁷² АРАН. Ф. 1609. Оп. 1. Д. 50.

1939 *Федерация исторических обществ Восточной Европы и славянских стран*, kterou nalezneme ve Slovanské knihovně v krabici XXXV. o rozsahu 75 listů v ruštině.¹⁷³

Mezi nepublikovanými rukopisy Florovského najdeme i fragment týkající se česko-ruských vojenských vztahů. Jde o jeden z mála textů, který je duplikován a nachází se jak v pražské části pozůstalosti, tak i v ruské. Rukopis nacházející se v ruském archivu pod názvem *Об истории чешского дела и русско-чешских военных отношений*¹⁷⁴ je datován k roku 1933, čítá 12 stran, kdy se úvod stati chybí a je napsán rusky. Oproti tomu torzo práce v českém archivu je napsáno v českém jazyce a je rozšířeno o podrobnější zprávy o ruských vojácích v českém vojsku v 16. a 17. století. Dokument o rozsahu 36 listů je uložen v krabici XX., datace chybí.¹⁷⁵

Ruský historik se také zaměřoval na konkrétní osobnosti, které se, jakkoliv podílely na prohloubení česko-ruských vztahů. Práce věnoval například pobytu v Praze nihilistovi a ruskému literárnímu kritikovi Nikolaji Alexandroviči Dobroljubovovi (1836-1861). Tato práce se nachází v obou částech Florovského archivu se stejným názvem *Н.А. Добролюбов и студенческие волнения в Праге в 1860 году*.¹⁷⁶ Autor tuto stať napsal pro časopis *Русская литература* roce 1959, kdy redakce ji Florovskému vrátila, ale bohužel nemáme k dispozici žádné doklady, z jakého důvodu. Jedná se o dvanáctistránkový text napsaný na stroji v ruštině s ručně psanými poznámkami autora. Tato stať se ale po smrti Florovského dostala do povědomí ruské vědecké společnosti díky ruské historičce J. P. Aksjonovové, která se stati věnuje podrobněji ve své práci.¹⁷⁷

¹⁷³SK. T-FLOR. Krabice XXXV. XXXV. – Федерация исторических обществ Восточной Европы и славянских стран. [Rkp. nepublikované stati z 30.II.1939.].

¹⁷⁴АРАН. Ф. 1609. Оп. 1. Д. 48.

¹⁷⁵ SK. T-FLOR. Krabice XX. Torzo práce o ruských vojácích v českém vojsku v XVI. a XVII. st.

¹⁷⁶АРАН. Ф. 1609. Оп. 1. Д. 98. // SK. T-FLOR. Krabice XXXVIII. - Н.А.Добролюбов и студенческие волнения в Праге в 1860 году. Стрп. s rkp. pozn. red. čas. Russkaja literatura, Leningrad.

¹⁷⁷Аксенова Е. П., Н.А.Добролюбов и студенческие волнения в Праге в 1860 году. Из неопубликованных рукописей А. В. Флоровского. Славянский альманах 2014. Вып. 1-2. Москва 2014. с. 74-83.

Další osobností, které Florovskij věnoval svou pozornost, byl hrabě Štěpán Vilém Kinský (26. prosince 1679–12. března 1749). Český šlechtic z významného rodu Kinských, který zastával významné diplomatické posty a v letech 1721–1722 působil jako vyslanec u carského dvora v Petrohradě. Ke své práci *Русская миссия гр. С. В. Кинского (1721-1723)* využil Florovskij archivních materiálů z vídeňského a děčínského archivu. Tento nepublikovaný text je uložen ve Slovanské knihovně v krabici XXIV. Autor jej napsal v ruštině a čítá 47 listů, datace dokumentu chybí.¹⁷⁸

V roce 1947 Antonij Vasiljevič Florovskij vydal monografii *Русские в Марианских Лазнях*, kde předložil celou řadu unikátních svědectví o pobytu ruských významných osobností v českém lázeňském městě. Jednou z nich byl ruský spisovatel Nikolaj Semjonovič Leskov (1831-1895). Ačkoliv i pobyt Leskova se dostal do monografie *Русские в Марианских Лазнях*, na základě rozsahu pramenů z Florovského archivu a samostatné složky s názvem *Пřípravné práce k N. S. Leskovovi*¹⁷⁹ se můžeme domnívat, že připravoval samostatnou monografii o tomto významném spisovateli a jeho pobytu na českém území. Dané dokumenty jsou uloženy v archivu Slovanské knihovny, které zaujímají polovinu krabice XX. Kromě konečné verze připravované publikace *Češskije vstreči N.S.Leskova*.¹⁸⁰ napsané rusky o rozsahu 92 listů zde najdeme pracovní variantu práce, která je delší o tři listy. Najdeme zde i nepublikované dílo v češtině s názvem *N.S.Leskov u mariánskolázeňských pramenů 1875 a 1884*¹⁸¹, které je datováno k roku 1960 o rozsahu 74 listů. Časopiseckou verzi taktéž v češtině najdeme v samostatné složce *N.S.Leskov u mariánskolázeňských pramenů*¹⁸² o rozsahu 19 listů.

Florovskij zaslal článek do časopisu *Československá rusistika*, ale jak se dozvídáme z dopisu 23. ledna 1966, redakce jej odmítla se slovy „*článek se svým rozsahem i zaměřením vymyká publikačním možnostem našeho časopisu. Čs. Rusistika má zájem pouze na faktech skutečně literárně-rusistického dosahu, takže*

¹⁷⁸ SK. T-FLOR. Krabice XXIV. Русская миссия гр. С. В. Кинского (1721-1723). По материалам венского и дечинского архивов.

¹⁷⁹ SK. T-FLOR. Krabice XX. Přípravné práce k N. S. Leskovovi.

¹⁸⁰ SK. T-FLOR. Krabice XX. Češskije vstreči N.S.Leskova. Konečná verze.

¹⁸¹ Ibidem

¹⁸² Ibidem

by bylo třeba vypustit bytové podrobnosti, týkající se autorova pobytu a léčby v Mariánských Lázních. Kromě toho se informace na str. 6 až 8 do jisté míry opakují...“.¹⁸³ Po smrti Florovského byl článek vydán ve stejném časopise v roce 1969.¹⁸⁴

Podstatnou část svého života věnoval Florovskij bádání o ruském caru Petru I. a jeho době vlády. Výsledky svého vědeckého zkoumání o Petru Velikém se ruskému historikovi podařilo publikovat, ale v české části archivu najdeme i spoustu prací, které již zveřejnit nestihl. O vybraných kapitolách z nedokončeného díla k česko-ruským vztahům za doby Petra I. bude pojednáno níže. Studium osobnosti Petra Velikého se Florovskij zabýval opravdu důkladně. Florovskému se podařilo shromáždit velké množství pramenů, které jsou v pražském archivu uloženy v 11 krabicích. Kromě prací, které budou načrtnuty dále, je třeba uvést i torza prací vztahující se k otázce ruských katolíků za doby Petra I., konkrétně se jedná o rusky psaný text o rozsahu 64 listů *Латынские школы в России в эпоху Петра Великого*¹⁸⁵ a také rusky psaný text o rozsahu 221 listů *Русские католики Петровского времени*.¹⁸⁶ Mimo jiné zde můžeme najít několik variant, jak mohlo vypadat dílo o česko-ruských vztazích v době Petra I., které byly napsány v českém jazyce ručně či na stroji s poznámkami a ruským resumé.

Následující podkapitoly jsou věnovány jednotlivým dosud nezveřejněným pracím Antonije Vasiljeviče Florovského o rusko-českých vztazích. Konkrétně se jedná o texty, které ačkoliv nebyly dokončeny, obsahově dokreslují nám již známé epizody ruských a českých dějin.

2.1 Moskevští diplomaté v Čechách a na Moravě v XVI. století

Jedna z Florovského nepublikovaných statí nese název *Moskevští diplomaté v Čechách a na Moravě v XVI. století*. Stať je uložena v pražské části autorovy osobní pozůstalosti ve Slovanské knihovně v krabici s označením XXXVIII. Tato

¹⁸³ SK. T-FLOR. Krabice XII. Korespondence-instituce. 18. – Československá rusistika, redakce časopisu.

¹⁸⁴ FLOROVSKIJ, A.V., N.S.Leskov u mariánskolázeňských pramenů. In: Československá rusistika XIV. /1969 čís.4.

¹⁸⁵ SK. T-FLOR. Krabice XXVII. Латынские школы в России в эпоху Петра Великого. Torzo.

¹⁸⁶ Ibidem, krabice XXVII. Русские католики Петровского времени. (Исторический очерк).

složka celkem čítá 67 listů autorova rukopisu v českém jazyce a torzo stati o rozsahu 23 listů na stejné téma v ruském jazyce, které je napsáno na stroji a je doplněno ručně psanými autorovými poznámkami v češtině i ruštině.

V letech 1576 a 1578 se na území Moravy a Čech nacházela ruská delegace cara Ivana IV. Vasiljeviče. Tato významná událost je zachycena v několika dochovaných pramenech, na které Florovskij ve své stati odkazuje přímo v textu. Autor se zde opírá především o zprávu pražského nakladatele Daniela Adama z Veleslavína, který danou událost zaznamenal v jeho *Kalendáři Historickém* z roku 1578. Historik zde zdůrazňuje, že o východoevropském slovanském státě lidé v českých zemích mnoho nevěděli, což se začalo měnit právě v 16. století, kdy moskevský stát již přestal být tak izolován od střední Evropy a velký podíl přikládá právě již zmíněným moskevským diplomatickým výpravám, které pobývaly v českých a moravských městech.

Daniel Adam z Veleslavína (1546-1599) ve své zprávě přichází také s tím, že se nejednalo o první výpravu diplomatů z Moskvy do českých zemích, o kterých se dochovaly záznamy. Nejstarší podobně známá návštěva se datuje už do roku 1516.¹⁸⁷ Další zprávy o pobytu moskevských diplomatů, kteří se zdržovali na území Čech a převážně Moravy, se vztahují k letům 1518 a 1527. Tato tvrzení Florovskij dokládá ve své stati četnými citacemi ze vzpomínek říšského vyslance Siegmunda von Herbensteina (1486-1566), který se účastnil dvou výprav na Rus a sepsal o svých zážitcích a zkušenostech rozsáhlé dílo *Rerum Moscoviticarum commentarii* (*Zápisky o moskevských záležitostech*). Autor této práci dává ve své stati velký prostor, jelikož se jednalo o dílo, které podávalo obsáhlé informace o ruské politice, historii, náboženství či o způsobu života ruské společnosti. Florovskij zde zmiňuje mnoho osobností, které se účastnily diplomatických výprav z Moskvy do Vídně a podrobnosti o jejich cestě, která konkrétní místa navštívily a za jakých okolností. Na základě Herbersteinova vlastního životopisu a jeho díla *Rerum Moscoviticarum commentarii* je Florovského nepublikovaná stať rozšířena o pohled ruských diplomatů na česká a moravská města. Florovskij vyzdvihuje především pochvalná slova o Praze, kterou ruská delegace považovala

¹⁸⁷ SK. T-Flor. XXXVIII. Moskevští diplomaté v Čechách a na Moravě v XVI. století. Česká rkp. nepublikované stati.

ne za město, ale za celé české království.¹⁸⁸ Obdivovali především architekturu města a kamenné stavby, což autor dokládá citacemi z Herbersteinova díla v německém jazyce. Na několika dalších stranách se autor věnuje historii Moskvy a jejímu podání v *Kosmografii* od Sebastiana Münstera, která se dostala ke čtenářům i v českém vydání z roku 1554.¹⁸⁹

V 16. století se ruský stát již dále neizoloval od politické situace v Evropě, a naopak se snažil navázat politické styky s vládci evropských zemí, mezi kterými byl i český král a římský císař Ferdinand I. Habsburský. Florovskij se zmiňuje o několika doložitelných cestách moskevských vyslanců do Prahy. Dle autora je zpráv bohužel málo, a proto ve své práci plynule přechází do období o 30 let později a podrobně rozebírá politické styky moskevských diplomatů s novým českým králem a římským císařem Maxmiliánem II. Autor se zde zaměřuje především na poselství z roku 1574, kdy se věnuje osvětlení politické situace v Polsku. Další významné návštěvy ruské delegace v českých zemích se uskutečnily v roce 1576, kdy autor využívá bohatých zpráv od samotných ruských vyslanců. Florovskij podává svědectví, jakým způsobem byli hosté přivítáni, dokonce v těchto místech zachází i do detailů a cituje proslovy k ruským vyslancům. Autor zde zmiňuje také korespondenci mezi císařem Maxmiliánem II. a jeho synem Rudolfem o přijetí ruských poslů, která byla uložena v archivu Ministerstva vnitra. Ze zmíněné korespondence Florovskij vyzdvihuje i skutečnost, že císař Maxmilián II. nařídil, aby bylo o ruské poselstvo náležitě postaráno a vše zabezpečeno k jejich spokojenosti.¹⁹⁰ Panovníkovu nařízení a požadavkům ruské delegace se Florovskij podrobně rozebírá na několika stranách, kde využívá úředních záznamů o kvalitě ubytování a obsluze ruských hostů. Zvláštní pozornost věnuje jejich stravovacím návykům a nařízením ohledně dodání čerstvých ryb na účet státu ruské delegaci. Jak je autorovým zvykem, tak i v tomto případě neopomíná předložit ekonomické náklady státu za pobyt moskevských vyslanců v českých zemích a taktéž dodává obsáhlý seznam osob, které se podílely na pohoštění pro ruskou delegaci.

¹⁸⁸Ibidem

¹⁸⁹Ibidem

¹⁹⁰Ibidem

Autor se dále ve své stati věnuje kulturnímu dopadu ruské návštěvy na území Čech a Moravy. Konkrétně se zaměřuje na dílo dřevorytce, malíře, iluminátora a tiskaře Michaela Peterleho z Annabergu (1537-1588), jehož rytina *Velké poselství cara Ivana IV.*, vyobrazující tuto událost byla hojně publikována až do 19. století. Florovskij detailně popisuje daný výjev rytiny a nastiňuje taktéž Peterleho další tvorbu.

Ačkoliv císař Maxmilián II. v roce 1576 zemřel a vlády se ujal jeho syn Rudolf II., tak vztahy mezi ruským státem a českými zeměmi neochably. Jak již bylo zmíněno výše, poselství cara Ivana IV. se dle doložených zpráv nacházelo na českém území i v roce 1578. Florovskij se i této události věnuje ve své práci na několika stranách, kde podává ještě podrobnější popis celého průběhu návštěvy moskevských diplomatů v Čechách a na Moravě. Autor opět vychází převážně ze soukromých zápisků moskevských diplomatů a přiznává, že zprávy z české strany o pobytu ruských vyslanců téměř nejsou.¹⁹¹ Z předložených svědectví vyplývá, že i v několika následujících letech se zdržovala ruské delegace v Praze, a především v moravských městech na cestě za papežem s žádostí o pomoc s řešením sporu s polským králem Štěpánem Báthorym. Mimo jiné měla delegace pověřená carem Ivana IV. také zájem o služby uznávaného alchymisty z Rudolfova dvora, kterého měla přivést do Moskvy. Ruský stát s českými zeměmi udržoval vztahy i po smrti cara Ivana IV., což autor dokládá i zprávou o velkolepém přijetí ruských vyslanců a výčtu darů pro nového ruského vládce.¹⁹²

Florovskij v této stati nepopisuje pouze jednotlivé návštěvy ruské delegace na území Čech a Moravy, které dokládá bohatou bibliografií a citacemi, ale také předkládá dobové i historické kontexty. Autor na závěr své stati přiznává, že není nutné přikládat těmto zprávám o pobytu moskevských diplomatů velký význam v celkovém vývoji dějin česko-ruských vztahů. Florovskij dané události považuje spíše za prostředek obeznámení se s představiteli vzdáleného moskevského světa, kteří bývali častými hosty Prahy a dalších českých a moravských měst a měli tak příležitost se setkávat s českou šlechtou a ta naopak s nimi. Autor ovšem

¹⁹¹Ibidem

¹⁹²Ibidem

nepopírá, že tyto návštěvy dopomohly k většímu zájmu české společnosti o Moskvu a daly tak vzniknout několika publikacím o ruské říši.¹⁹³

2.2 Petr Veliký a Čechy

Osobnost cara Petra I. a jeho vláda byla pro Florovského fascinující a nevyčerpatelné téma, kterým se zabýval téměř celý život. První publikovanou větší studií o caru Petru Velikém můžeme nalézt ve Florovského monografii *Čeští jesuité na Rusi. Jesuité české provincie a slovanský východ*. Celá druhá část (*Moskevská misie českých jesuitů za Petra Velikého*) zmíněné monografie je věnována domácím, organizačním, osobním a motivačním aspektům mise jesuitů na Rusi za vlády Petra I.

Po vyhnání jesuitů z ruské říše roku 1719 se do popředí zájmu dostává náboženská misie kapucínů za dob Petra I. K tomuto tématu napsal ruský historik několik esejí, které bohužel nebyly publikovány a dvě z nich jsou dostupné v Archivu RAV. Konkrétně se jedná o esej *Петр Великий и капуцины (О пропавшей и обретенной царской грамоте 1705 года)*¹⁹⁴, která zkoumá historii dopisu usnesení samotného cara Petra I. kapucínům, ve kterém je vyzývá k zakládání škol a budování kultovních míst. Druhou dostupnou esejí v ruském archivu je *Капуцинская миссия в России припреемниках Петра Великого (1725–1800)*¹⁹⁵, která je věnována okolnostem vyhnání kapucínů z Ruska v roce 1724.

Florovskij po několik let důkladně zkoumal všechny možné dostupné prameny a usilovně pracoval na celistvé monografii o tomto významném ruském vládcí a jeho vlivu na česko-ruské vztahy. Bohužel se mu nepodařilo dílo dokončit, ale díky jeho pečlivě vedené osobní pozůstalosti máme k dispozici velké množství materiálu, který nebyl doposud pečlivěji prozkoumán a zveřejněn. Florovskij nashromáždil velké množství pramenů, o čemž svědčí 11 krabic s označením „*Петр Первый*“ v české části archivu A.V. Florovského ve Slovanské knihovně v Praze.¹⁹⁶ V těchto krabicích osobní pozůstalosti

¹⁹³Ibidem

¹⁹⁴ АРАН. Ф. 1609. Оп. 1. Д. 78.

¹⁹⁵ АРАН. Ф. 1609. Оп. 1. Д. 77.

¹⁹⁶ SK. T-FLOR. Krabice XXI. – XXXII.

Florovského můžeme najít spoustu konceptů připravované monografie, seznam použitých pramenů i některé jejich přepisy, výpisy z archivů a také torza jednotlivých kapitol v českém i v ruském jazyce.

Obsáhlé materiály, které jsou uloženy ve Slovanské knihovně v krabicích XXI. – XXXII. neobsahují pouze informace o Petru Velikém a česko-ruských vztazích, ale najdeme zde i mnoho pramenů týkajících se vztahů rusko-rakouských. Jelikož české země byly dlouho součástí Habsburské monarchie, je přirozené, že velkou kapitolou, která úzce souvisí s česko-ruskými vztahy, je historie rusko-rakouských vztahů v petrovské době. Florovskij neopomíjel ani tuto skutečnost a do své rozsáhlé monografie o Petru Velikém připravoval kapitolu s názvem *Две империи*¹⁹⁷, kde došel k závěru, že evropské mocnosti nechtějí přijmout ruskou říši jako sobě rovnou a měnit zavedené pořádky v Evropě. Další samostatná kapitola k tomuto tématu se měla věnovat pobytu Petra Velikého a jeho syna Alexeje v Karlových Varech. Ačkoliv většinu podkladů pro zmíněné kapitoly jsou uloženy v české části archivu A. V. Florovského, tak torza kapitol najdeme v části ruské. Kapitola *Две империи* čítá 67 listů v ruském jazyce, kdy polovina je autorův rukopis s poznámkami a přeškrtnutými částmi textu a polovina pak psaná na stroji, taktéž doplněna autorovými poznámkami. Druhá kapitola *Пётр I в Карлсбаде* je psána taktéž rusky a obsahuje 52 listů autorova rukopisu.¹⁹⁸

Ačkoliv celistvé dílo, které by pojednávalo o petrovské době a česko-ruských vztazích, nebylo dokončeno a publikováno, tak v případě rusko-rakouských vztahů se Florovskému podařilo v roce 1955 vydat pod záštitou Karlovy univerzity v Praze samostatnou monografii v ruském jazyce s názvem *Русско-австрийские отношения в эпоху Петра Великого*.¹⁹⁹

Vzhledem k nedokončení díla, není zřejmé, jak by vypadala jeho konečná verze, proto v následujících podkapitolách budou načrtnuty pouze vybraná torza kapitol, ve kterých Florovskij pojednává o česko-ruských vztazích v době Petra I. Konkrétně se jedná o práce *Zájem Petra Velikého o odborníky, ovládající češtinu*,

¹⁹⁷ АРАН. Ф. 1609. Оп. 1. Д. 95.

¹⁹⁸ АРАН. Ф. 1609. Оп. 1. Д. 63.

¹⁹⁹ ФЛОРОВСКИЙ, А.В., Русско-австрийские отношения в эпоху Петра Великого. Прага 1955.

Ruští překladatelé v Praze a jejich spolupráce s českými jezuiti a Ruští horníci na studijních cestách po Čechách.

2.2.1 Zájem Petra Velikého o odborníky, ovládající češtinu

Součástí Florovského nedokončeného díla *Petr Veliký a Čechy* měla být i kapitola s názvem *Zájem Petra Velikého o odborníky, ovládající češtinu*. Torzo této kapitoly je uloženo v archivu ve Slovanské knihovně v krabici XXVI. Jedná se autorův rukopis v českém jazyce s četnými opravami a vlepenými poznámkami o rozsahu 81 listů, kdy na 20 listech je seznam použitých pramenů. Listy jsou očíslované, což umožňuje lehčí orientaci v materiálech. Bohužel na mnoha místech autor text přeškrtnul a nelze přečíst původní verzi.

V roce 1698 se ruského trůnu ujímá mladý car Petr I. Alexejevič, který je známý jako Petr Veliký kvůli svým reformám a evropeizaci Ruska. Inspiraci ke změnám ve své říši hledal v Evropě, kde se při své cestě dostal i na vídeňský dvůr. Zde se také setkal s českým jazykem, který mu byl sympatický kvůli tomu, že byl podobný tomu ruskému. Zjistil, že se Rusové můžou domluvit s Čechy, i když nemluví zcela stejným jazykem. Taktéž v Čechách viděl možnost, jak se přes ně dorozumět s jinými odborníky, jelikož většina Čechů mluvila také německy. Na prahu 17. a 18. století vstoupilo Rusko na cestu obnovení a intenzivního rozvoje svých sil a možností. Válečné napětí na východě kvůli přístupu k Černému moři a na severu k Baltskému moři značně vysílilo Rusko vojensky a ukázalo na jeho slabiny.²⁰⁰ Podle Florovského Rusko potřebovalo novou organizaci vojenských sil a přizpůsobit se novým potřebám hospodářské a mezinárodní politiky.

Klíčem k vyřešení této otázky měli být odborníci z ciziny v oblasti námořnictví, řemesla a průmyslu. Florovskij zde zmiňuje, že ačkoliv car načerpal mnohé zkušenosti ze své cesty po Evropě, Rusko nemohlo čekat na připravenost domácích složek, ale muselo povolát odborníky z ciziny. Jak popisuje ruský historik v této kapitole dále, existují přímá svědectví o konkrétních lidech, kteří byli na základě rozkazu Petra I. povoláni do Ruska, aby pomohli obnovit ruskou armádu. Florovskij zde vyzdvihuje především dva případy vojenských důstojníků českého původu a jejich podíl na rozvoji ruské armády. Jednalo se o císařského

²⁰⁰ SK. T-FLOR. XXI. – XXXII. Петр Первый. Krabice XXVII. [Petr Veliký a Čechy]. (Rkp. torza jednotlivých kapitol.):1. Zájem Petra Velikého o odborníky, ovládající češtinu.

generála Jiřího Ogilvyho, který později přešel do polských služeb a generála Jana Bernarda Weisbacha, jenž měl podíl na výhře v bitvě u Poltavy v roce 1709.²⁰¹ Florovskij zde taktéž nastiňuje jejich život a jiné válečné konflikty. Dále se ruský historik zmiňuje o dalších odbornících ovládajících češtinu, kteří byli pozváni do Ruska, jednalo se především o řemeslníky a dělníky. V závěru kapitoly se Florovskij dotýká také otázky ruských styků s českou jezuitskou univerzitou a zájem samotného cara o jejich služby v ruské říši. Svá tvrzení podkládá Florovskij úryvky z pramenů psaných německy i francouzsky.

Ačkoliv má jít podle archivních poznámek pouze o torzo kapitoly připravované monografie, jedná se o rozsáhlejší práci, kde na mnoha místech Florovskij svá tvrzení opakuje a navrácí se k nim zbytečně na místech, kde již pojednává o jiné skutečnosti daného tématu. Může tak vzniknout pocit, že autor práci uměle natahuje a čtenář může ztratit souvislosti.

2.2.2 Ruští horníci na studijních cestách v Čechách

Následující část nedokončeného díla je poněkud kratší oproti výše zmíněné, ale co se obsahu týče neméně důležitá. Na 13 stranách autor rozpracovává zajímavé téma české tradice trvajících dodnes. Autor se zde zabývá otázkou českého hornictví a jeho role v česko-ruských vztazích v době petrovské. Tento text je taktéž uložen ve Slovanské knihovně v krabici XXVII. I v tomto případě se jedná o ručně psaný text v českém jazyce, který je na mnoha místech autorem opravený tužkou.

Petr I. i jeho nejbližší spolupracovníci dobře věděli, že české země jsou bohaté na rudu a odedávna se v nich rozvíjel hornický průmysl.²⁰² Na své první cestě po Evropě v roce 1698 se bohužel carovi nepodařilo se blíže seznámit s českým hornickým průmyslem, ale část jeho výpravy v čele s Alexandrem Danilovičem Menšikovem (1673-1729) se vydala na průzkum do Kutné Hory. Podle dochovaného zápisu, který Florovskij zmiňuje, se skupina podívala do stříbrných dolů dne 25. června 1698 a zaplatili svému průvodci čtyři

²⁰¹Ibidem

²⁰² SK. T-FLOR. XXI. – XXXII. Петр Первый. Krabice XXVII. [Petr Veliký a Čechy]. (Rkp. torza jednotlivých kapitol.): 3. Ruští horníci na studijních cestách po Čechách.

zlaté.²⁰³ Autor se dále zmiňuje, že car Petr I. se setkal s českými doly a hornictvím až v roce 1711, kdy pobýval v Karlových Varech. Podle Florovského car dobře věděl o bohatých zásobách rudy v českých zemích a vysoké úrovni zdejšího hornictví. Ze svých získaných poznatků z českých dolů pak čerpal při obnově ruského dolování a dobývání rud. Autor zde také zdůrazňuje, že pokud jde o pozvání odborníků na hornický průmysl do Ruska, tak to se týkalo především horníků ze Saska, kteří spolu s českými patřili mezi ty nejlepší v oboru. Na příkaz Petra I. byla do Saska vyslána taktéž skupina ruských horníků, aby se mohla vzdělávat přímo na místě. Dva z ruských horníků se dostali na české území, kde byli brzo rekrutováni do armády.²⁰⁴ Tyto zprávy Florovskij zmiňuje záměrně, jelikož dále podává svědectví o jednom z těchto vojáků, konkrétně se jedná o Ivana Kuzmiče Zubova (1667-1745), který byl mylně prohlášen za mrtvého a mezitím se vzdělával v českých dolech v oblasti techniky dobývání rudy. Zubov tedy žil a vrátil se zpět do Ruska, kde nabyté zkušenosti zúročil a stal se zodpovědným za dobývání rudy v Archangelské gubernii na severu Ruska. Autor se domnívá, že se nejednalo o jediný případ, kdy se ruský horník dostal do českého dolu během vlády Petra I. Své tvrzení dokládá spisem z roku 1725, kdy se bohužel nedochovala úvodní část a jméno autora. Florovskij zde upozorňuje na to, že autor spisu píše v množném čísle a přímo zde uvádí, že navštívili českou zemi a česká města.

V závěru Florovskij podává své vysvětlení, proč si nemyslí, že autorem tohoto spisu je již zmíněný Zubov. Ruský historik vidí autora jako člověka, jenž postřehl nutnost a užitečnost studia zahraničního hornictví pro potřeby ruského průmyslu a v tomto smyslu byl veden myšlenkou Petra I., který viděl budoucnost ruské říše v evropeizaci.²⁰⁵ Florovskij v tomto spisu spatřuje velký význam pro dějiny českého a saského hornictví a je udivený, že dosud v české historické či odborné literatuře nebyl zmíněn. Tato krátká stať znovu utvrzuje v tom, že Antonij Vasiljevič dbal na pečlivou heuristiku, která nabízí zcela nový pohled na vývoj česko-ruských vztahů v různých oblastech.

²⁰³Ibidem

²⁰⁴Ibidem

²⁰⁵Ibidem

2.2.3 Ruští překladatelé v Praze a jejich spolupráce s českými jezuiti

Další kapitola, kterou Florovskij připravoval pro svou monografii o Petru Velikém, se věnovala ruským překladatelům a jejich spolupráci s českými jezuiti. Torzo kapitoly je taktéž napsáno v českém jazyce autorovým rukopisem a je uloženo ve stejné krabici XXVII. v archivu ve Slovanské knihovně. Listy jsou taktéž očíslované a rozsah samotného textu je 23 listů a dalších 20 listů obsahuje seznam literatury.

Skupina ruských horníků vyslaná Petrem I. dosáhla po návratu do Ruska kýchých výsledků. Na základě toho car vydal v roce 1716 nařízení, aby byla vyslána skupina Rusů pro práce nad překlady západoevropských knih do ruštiny. Petr I. pochopil, že je mnohem účinnější, když se ruští lidé učí přímo v daném prostředí místo toho, aby zval různé odborníky do Ruska.²⁰⁶ Ruští překladatelé tedy začali spolupracovat s českými jezuiti přímo v Praze. Sám Florovskij přiznává, že tyto zprávy vycházejí z ruských pramenů a nenalezl žádné české prameny, ve kterých by tato významná stopa v rámci česko-ruských vztazích byl zaznamenána. Na základě zprávy cara autor podává vysvětlení, jak daná akce měla vypadat. Podle Petra Velikého měli čeští jezuité přeložit carem vybraná díla na jazyk takový, kterému by porozuměli ruští překladatelé a mohli text dále upravit dle svých potřeb. Car byl přesvědčen, že český jazyk je ruskému natolik podobný, že nemůže dojít k jazykovým nepřesnostem.²⁰⁷ Ruský vladař si přál překlad hlavně německy a latinsky psaných lexikonů, v menší míře pak anglických knih. Na několika stránkách Florovskij podrobně popisuje vývoj celé akce, který prokládá citacemi dopisů mezi carem Petrem I. a ruským vyslancem ve Vídni Abramem Veselovským, jenž byl pověřen, aby na celou překladatelskou akci dohlížel.

V závěru autor přiznává, že jakkoliv se zdála tato spolupráce ruských překladatelů s českými jezuiti zajímavá a nadějná, výsledky byly nepatrné. Avšak rozhodl se tuto kapitolu zařadit proto, že dle něj zasluhuje pozornost jen samotná myšlenka navázání spolupráce mezi českou a ruskou stranou v tomto oboru.²⁰⁸

²⁰⁶ SK. T-FLOR. XXI. – XXXII. Петр Первый. Krabice XXVII. [Petr Veliký a Čechy]. (Rkp. torza jednotlivých kapitol.): 2. Ruští překladatelé v Praze a jejich spolupráce s českými jezuiti.

²⁰⁷Ibidem

²⁰⁸Ibidem

2.3 Český lid a Rusko počátkem 18. století

V 50. letech 20. století se Antonij Vasiljevič Florovskij zabýval především česko-ruskými vztahy na pozadí rusko-rakouských vztahů zvláště za doby vlády Petra Velikého, jak již bylo předestřeno v kapitole 1. Stať *Český lid a Rusko na počátku XVIII. století*²⁰⁹ napsal původně pro časopis *Český lid* koncem roku 1954, který bohužel taktéž nebyl publikovaný. Rukopis autora je uchován v jeho osobním archivu ve Slovanské knihovně v krabici s označením XXX. Na rozdíl od výše zmíněných prací se jedná o velmi úhledný ručně psaný text v českém jazyce s minimem autorových oprav. I zde jsou listy očíslované v pravém horním rohu.

Později tuto stať doplnil o další poznatky, které načerpal z archivních materiálů Rakouského státního archivu ve Vídni, Moravského zemského archivu a vydání *Писем и бумаг императора Петра Великого*.²¹⁰ Tato rozšířená verze dostala název *Český lid a Rusko na počátku XVIII. století na pozadí rusko-rakouských vztahů*²¹¹ (*Чешский народ и Россия в начале XVIII века на фоне русско-австрийских отношений*) a je uložena v ruské části archivu A.V. Florovského v Archivu RAV v Moskvě. Text je napsán v českém jazyce na stroji s ručně psanými poznámkami autora.

Na 14 stranách původní časopisecké verze autor konstatuje především fakta o začlenění Ruska do středu zájmů rakouské společnosti, ke kterému došlo na pozadí rusko-rakouského sblížení a přehodnocení Rakouského císařství ohledně významu Ruska v jeho mezinárodní politice. Za nejdůležitější faktor změny rusko-rakouských vztahů autor považuje sílicí politickou moc Ruska nejen na mapě Evropy. Florovskij se zde navrácí opět k Petru I., za jehož vlády došlo k výrazným momentům v posílení rusko-rakouských vztahů, a taktéž česko-ruských. Ruský historik v této stati lehce nastiňuje poměry a postavení českého národa v rámci Rakouského císařství, jehož bylo součástí. Dotýká se zde i navazování styků Čechů s Rusy v různých oblastech, viz kapitola 2.2. *Petr Veliký a Čechy*. Avšak dodává, že se jednalo o nelehký proces, jelikož zájmy českého

²⁰⁹ SK. T-FLOR. Krabice XXI – XXXII. Петр Первый. XXX. Český lid a Rusko počátkem XVIII.st. Pro čas. „Český lid“. Rkp. Nепublikováno.

²¹⁰Петр Великий. Письма и бумаги императора Петра Великого. Санкт-Петербург. 1887.

²¹¹ АРАН. Ф. 1609. Оп. 1. Д. 96.

národa byly silně potlačovány na úkor zájmů císařských a český kulturní i politický prvek byl zatlačen do pozadí prvkem německým.²¹² Navzdory tomuto tvrzení autor dále pokračuje v představení několika dalších pramenných svědectví ohledně poměrů mezi českým a ruským obyvatelstvem v době petrovské.

Florovskij se zaměřuje na dva citáty z rakouských pramenů, které podle něj zasluhují jistou pozornost a jejich důležitost vysvětluje takto: „*Mám na zřeteli dva citáty z pramenů rakouského původu, v nichž se odrazí určité obavy vídeňské vlády o možnostech kontaktu mezi Rusy a Čechy, a to mezi Rusy a českým venkovským lidem. Nepotkal jsem dosud v české vědecké literatuře zmínek o těchto zajímavých textech, které však zasluhují bez pochyby vážné pozornosti také z hlediska dějů českého politického a sociálního vývoje.*“²¹³

První text, na který autor poukazuje, se týká jistého dopisu adresovaného carovi vyslancem na vídeňském dvoře, hrabětem Wilepkem. V dopise bylo uvedeno, že vysoce postavený ruský státník a blízký spolupracovník cara Alexandr Menšikov vedl rozpravu s jedním generálem ohledně náboženské situace v Čechách a tvrdil, že v české zemi jsou nábožensky utlačováni Rusové, kteří se musí scházet kvůli bohoslužbám na tajných místech a carská vláda k tomu nebude lhostejně přihlížet. Florovskij zde nabízí přepis originálního německého textu, ze kterého vyplývá, že došlo k záměně jména Rusů za jméno Husů neboli husitů. Autor poukazuje na to, že se nejedná o chybu Menšikova, ačkoliv se tak může zdát, ale na vině je hrabě Wilepek, který se této záměny dopustil. Florovskij v tomto textu vidí ale jiný význam Menšikovových slov. Podle něj Menšikov těmito slovy vyjadřuje, že „*Rusko není lhostejné v otázce náboženské svobody v Čechách a že rakouská vláda má mít tuto okolnost na zřeteli.*“²¹⁴

Druhý text, o kterém se autor v této stati zmiňuje, je úřední záznam o schůzi ministerské konference vídeňské vlády. Věc se týkala možného rusko-rakouského konfliktu ohledně mladého careviče Alexeje Petroviče, který utekl od svého otce a našel útočiště v rakouském císařství. Císařská a vídeňská vláda careviči poskytla azyl a domnívala se, že jej jeho otec nenajde. Carevič byl ale vypátrán a car

²¹² SK. T-FLOR. Krabice XXI – XXXII. Петр Первый. XXX. Český lid a Rusko počátkem XVIII.st. Pro čas. „Český lid“. Rkp. Nепublikováno.

²¹³Ibidem

²¹⁴Ibidem

požádal Vídeň, aby jeho agenti mohli s carevičem promluvit a přesvědčit ho k dobrovolnému návrtu do vlasti. Vídeňská vláda byla nucena careviči poradit, aby se vrátil k otci, čímž prakticky odvolala slib ohledně poskytnutí azylu. Ze záznamu konference je zřejmé, že samotný císař Karel VI. od nich požadoval celé vyřešení této situace, která mohla vést až k válečnému konfliktu. Vídeňská vláda se proto spojila s anglickým dvorem v případě vojenského konfliktu mezi Ruskem a Rakouskem. Vojenský konflikt byl odvrácen díky tomu, že se Vídeň i císař rozhodli ke kompromisnímu ústupku. V záznamu ministerské konference se také objevily zmínky o českých poměrech, proto také autor tento text ve stati zmiňuje. Florovskij upozorňuje na to, že v té době probíhala mezi Ruskem a Švédskem Severní válka, kdy ruskými vojenskými oddíly byla obsazena část Polska, ale také oblast v pohraničí českých zemí. Na základě tohoto protokolu autor vysvětluje, proč byla vídeňská vláda nucena ustoupit. Zejména na českém venkově panovaly velké nepokoje vůči Vídni. Konference si toho všimla a věděla, že by ruské oddíly mohly být srdečně vítány v českých zemích, kdyby došlo na válku mezi Ruskem a Rakouskem. Vídeňská vláda si byla vědoma, že by české země v cizích vojskách viděly příležitost, jak se postavit proti náboženskému a sociálnímu útlaku.²¹⁵

Podle Florovského oba texty dokazují, že ani Rusko nebylo na počátku 18. století lhostejné k situaci a neutěšeným poměrům v Čechách a ani český lid, především ten venkovský, nebyl necitlivý vůči politickým poměrům, které se tvořily ve střední Evropě v průběhu Severní války a díky kterým se dostaly do blízkosti český lid s vojskem Petra I. Autor přiznává, že v daných záznamech spíše převažují obavy ze strany Vídně a nejsou tam zmínky o aktivitě českého lidu. Avšak podle něj jsou tyto záznamy přínosem pro každého historika česko-ruských vztahů a taktéž pro historika politického hnutí v Čechách, jelikož má před sebou několik svědectví o tom, že už počátkem 18. století byl osud českého venkovského lidu v různých oblastech jeho života určitým způsobem spojen s politickými možnostmi, které se tehdy otevíraly před Ruskem za vlády Petra Velikého.²¹⁶

²¹⁵Ibidem

²¹⁶Ibidem

Pozdější verze stati *Český lid a Rusko na počátku 18. století* nerozšířila pouze svůj název, ale také k ní byl připojen bohatý poznámkový aparát použité literatury a pramenů, který čítal více jak 30 stran. Co se týče samotného obsahu stati, ten byl rozšířen o podrobné líčení polsko-saských roztržek či o otázku srbských vystěhovalců přijatých do ruských služeb.²¹⁷ Tato stať napsaná pro časopis *Český lid* nebyla redakcí časopisu přijata. V dopise zasláném autorovi z 24. 3. 1955²¹⁸ se dozvídáme, že dle nich se článek svou náplní do daného časopisu nehodí a doporučují autorovi, aby jej zaslal do Československého časopisu historického či do časopisu *Sovětská historie*, ale ani zde nebyla stať publikována.

²¹⁷ АРАН. Ф. 1609. Оп. 1. Д. 96.

²¹⁸ SK. T-FLOR. Krabice XII. – Korespondence-institute. 22. – *Český lid*, redakce.

3 A. V. Florovskij a české vědecké prostředí

Florovskij se nezasadil o prohloubení česko-ruských vztahů pouze svými monografiemi, články, statěmi a referáty, ale také svým působením na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy, kde přednášel a vedl semináře. Po roce 1946, kdy mu bylo uděleno sovětské občanství, začal být v kontaktu i se sovětskými kolegy převážně kvůli vzájemnému vypůjčování dokumentů. Například se jednalo o knihovnu Irkutské univerzity²¹⁹ nebo knihovnu Státní univerzity v Oděse.²²⁰

Ve Florovského osobní pozůstalosti se dochovalo velké množství různých korespondence s českými i ruskými osobnostmi. Dle dochovaných dopisů si můžeme udělat obrázek o tehdejší společnosti, jak žila a o co se zajímala. Florovskij nesoustředil svou pozornost pouze na vydávání svých publikací a článků, ale také se zajímal o běžný život ruské emigrace i české společnosti a velmi brzy se stal váženou osobou, jak v ruském, tak i v českém prostředí. Důkazem nám může být například dopis českého slavisty Josefa Vašicy ze dne 14.5.1962 ruskému historikovi, který zakončuje slovy „*S upřímným podivem nad úžasnou šíří a bohatstvím Vašich historických postřehů, která kříží velmi živě kus naší české minulosti, badatelsky i mně blízké a přáním zdraví pro další práci. S pozdravem hluboce oddaný J. Vašica*“.²²¹ Obsáhlá korespondence od různých odesílatelů dokazuje, že si Florovského vážili jeho kolegové i studenti, kteří se na něj obraceli s nejrůznějšími prosbami a stížnostmi ohledně jejich vědecké činnosti, ale i s každodenními starostmi.

Kromě toho, že se Florovskému lidé svěřovali i se svými životními strastmi, vyhledávali ruského historika především kvůli jeho znalostem a uznávané vědecké práci. Na jeho názor dali kolegové i studenti, o čemž svědčí množství dopisů, které Florovskij dostával s prosbami, zdali by se nestal konzultantem při diplomových pracích. Kolegové-historici Florovského žádali o názor na práce studentů, které měli sami hodnotit. Mezi těmi, kteří si vážili jeho názoru, byla i česká historička a byzantoložka a první česká docentka a profesorka dějin slovanských národů a byzantologie na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy

²¹⁹АРАН. Ф. 1609. Оп. 2. Д. 224.

²²⁰АРАН. Ф. 1609. Оп. 2. Д. 236.

²²¹ SK. T-FLOR. Krabice X. – Korespondence. 303. Josef Vašica.

Milada Paulová (1891-1970).²²² Ve svém dopise z 25. 2. 1956 žádala profesora o posudek na práci o česko-ruských vztazích jejího studenta, který podle ní nenapsal historickou práci.²²³ K tomuto konkrétnímu případu se dochovala i obsáhlá odpověď Florovského, který se dokonce s dotyčným osobně sešel a předal mu své rady a ocenil jeho práci při zpracování velkého a těžkého materiálu.²²⁴ Na této ukázce můžeme vidět, že se Florovskij angažoval ve všech směrech v prohlubování česko-ruských vztahů. Je zajímavé, že zmíněná konverzace probíhala dvojjazyčně. Česká historička napsala Florovskému dopis v českém jazyce a ruský historik jí naopak odpověděl rusky. Několikrát ho také požádala o vypracování posudků pro časopis *Byzantinoslavica*, v jehož redakci působila.²²⁵

Nejen jeho kolegové z Filozofické fakulty Univerzity Karlovy, ale také kolegové z Československo-sovětského institutu při Československé akademii věd, si byli vědomi kvalit ruského historika. Ředitel tohoto institutu Dr. Jaroslav Vávra (1914-1990) dokonce Florovského ve svém dopise z 20.11.1963²²⁶ požádal, zdali by nebyl jeho oponentem při obhajobě jeho kandidátské práce *Nevolnická povstání a rolnická otázka v Rusku a v českých zemích 1770-1806 (Vzájemná relace)*. Ohledně oponentury historických kandidátských prací se v rámci Československo-sovětského institutu ředitel Vávra obrátil na Florovského ještě několikrát. Ruský historik se stal například i oponentem práce slavisty Vladimíra Hostičky (1929-2006) o česko-ukrajinských vztazích v 19. století *Česko-ukrajinská spolupráce v letech 1848-1849*.²²⁷

Ředitel Vávra si Florovského nesmírně cenil, což taky dokazují další dochované dopisy, které napsal váženému profesorovi. Tato korespondence je rozdělena do různých složek, část je pod Vávrovým jménem a část ve složce Československo-sovětský institut, ačkoliv všechna korespondence byla odesílána

²²²Havlíková L., *První žena na Universitě Karlově (Paměti M. Paulové)*, Slovánská historická studie 34 (2009), s. 127–165.

²²³ SK. T-FLOOR. Krabice VII. – Korespondence. 206. – Milada Paulová.

²²⁴Ibidem

²²⁵АРАН. Ф. 1609. Оп. 2. Д. 353. – pozn. V tomto oddíle je korespondence nesprávně uložena pod jménem Pavlova (Павлова).

²²⁶ SK. T-FLOOR. Krabice X. – Korespondence. 304. – Jaroslav Vávra.

²²⁷ SK. T-FLOOR. Krabice XII. – Korespondence – instituce. 20. Československo-sovětský institut v Praze.

na hlavičkovém papíru institutu. Vávra se na Florovského obracel se vším, co nějak souviselo se sovětskou historiografií či se jednalo o česko-ruské vztahy. Ředitel Vávra v dopise z 19. 4. 1955 Florovského žádá o recenzi knihy *Ruská vojska na Moravě r. 1805*, o které měl vést ještě referát na schůzi historického oddělení Československo-sovětského institutu.²²⁸ Podobně se na něj pak obrací i v dopise z 20.9.1964 s prosbou o vypracování posudku na knihu *Dějiny Sovětského svazu a československo-sovětských vztahů v dokumentech*.²²⁹ Dále ředitel institutu ve svém dopise z 27. 11.1956 Florovského požádal o napsání recenze knihy *Očerki istorii SSSR, XVII. stol. (Moskva, 1956)* a recenzi knihy E. Wintra *Halle als Ausgangspunkt der deutschen Russlandkunde im 18. Jahrhundert (Berlin, 1953)*.²³⁰ Na žádost sovětských historiků byl Florovskij osloven Československo-sovětským institutem k napsání různých článků a zpráv o osobnostech ruské emigrace žijící v Československu. Florovského práce si v institutu nesmírně vážili, což dokazují i dopisy, kde ho žádají, aby se stal členem skupiny pro studium dějin SSSR při oddělení historie Československo-sovětského institutu. Jak sám ředitel Vávra ve svém dopise z 14.10.1952 přiznává, byla tato oblast v té době bez odborníků a nově založená skupina měla vytvořit pracovní a diskusní středisko historiků zabývajících se studiem dějin SSSR a VKS(b).²³¹ Florovskij se nakonec stal členem skupiny spolu s dalšími historiky, například Františkem Hejlem nebo Vlastou Kladivovou.²³² Žádostí o vypracování posudků a recenzí dostával Florovskij mnoho. Taktéž se ruskému historikovi dostávalo mnoho žádostí o napsání článků do různých časopisů a připravovaných sborníků v období před německou okupací i po ní. Jako příklad uveďme, že byl Florovskij požádán nakladatelstvím Mazáč o spolupráci na *Naučném slovníku 1937*²³³ nebo po německé okupaci to byl například literární historik Zdeňkem

²²⁸Ibidem

²²⁹Ibidem

²³⁰Ibidem

²³¹Ibidem

²³²VLČKOVÁ KRYČEROVÁ, L., Studium dějin Ruska a SSSR v Československé akademii věd 1950–1969. Československo-sovětský institut a Ústav dějin evropských socialistických zemí. In: Slovanský přehled 2015. roč. 101. č. 2. s. 319-355.

²³³SK. T-FLOR. Krabice XIII. – Korespondence – instituce. 89. – Nakladatelství L. Mazáč, Praha.

Urbanem (1925-1998), který jej v dopise z 25.11.1952 žádá o článek *K výročí založení Leningradu* pro časopis *Osvětová práce*.²³⁴

Další způsob, jakým se Florovskij zasloužil o rozvoj česko-ruských vztahů, byly překlady jeho ruský napsaných děl do češtiny. Mezi „dvorní překladatele“ jeho tvorby patřila například Božena Popová, která přeložila do češtiny první díl monografie *Češi a východní Slované*. Český překlad byl vyhotoven již v roce 1928, ale práce byla vydána až o sedm let později. Z jakého důvodu vznikla prodleva v publikování tohoto díla, není známo, ale chování nakladatelství J. Otto v Praze rozčarovalo i samotnou překladatelku, jelikož za svou práci nedostala dva roky zapláceno. V dopise z 13.9.1930 se autorka překladu s tímto svěřuje Florovskému.²³⁵ Dalším překladatelem Florovského díla byl i profesor Univerzity Karlovy Jaroslav Bidlo, který se zhostil překladu článku o Francisku Skorynovi.²³⁶

Ale i Florovskij se podílel na mnoha překladech českých prací do ruštiny, o které měly zájem konkrétní osoby, jmenovitě například profesor československých dějin na Univerzitě Komenského v Bratislavě Václav Chaloupecký (1882-1951). Ten ve svém dopise z 3.1.1948 žádal ruského emigranta o ruský překlad jeho spisu o pražské univerzitě.²³⁷ O spolupráci s Florovským na překladech z češtiny do ruštiny mělo zájem i známé nakladatelství Melantrich v Praze. V tomto případě se nám dochovala korespondence s prvotními žádostmi i následnými poděkováními za zhotovené překlady a výpočet honoráře za jednotlivé práce. Z těchto dopisů zjišťujeme, že Florovského ke spolupráci poprvé oslovili po skončení druhé světové válce v roce 1946.²³⁸ Je zajímavé, že se vůbec nejednalo o díla s tématem česko-ruských vztahů. Dle dochované korespondence zjišťujeme, že Antonij Vasiljevič byl požádán o ruský překlad díla Boženy Němcové *Babička*²³⁹, publikace *Česká tvář*²⁴⁰ nebo resumé ke Grausově knize *Chudina městská v době předhusitské*.²⁴¹

²³⁴АРАН. Ф. 1609. Оп. 2. Д. 450.

²³⁵АРАН. Ф. 1609. Оп. 2. Д. 370.

²³⁶АРАН. Ф. 1609. Оп. 2. Д. 137. Л. 16.

²³⁷АРАН. Ф. 1609. Оп. 2. Д. 471.

²³⁸ SK. T-FLOOR. Krabice XIII. – Korespondence – instituce. 70. Melantrich, nakladatelství, Praha.

²³⁹Ibidem. 15. února 1946.

²⁴⁰Ibidem. 16. ledna 1948.

Dílo *Babička (Бабушка)* ruský emigrant přeložil a bylo vydáno v roce 1947.²⁴² Ruské resumé Florovského bylo součástí knihy Grausovy knihy vydané v roce 1949.²⁴³

Antonij Vasiljevič byl pro mnohé také „poradním hlasem“. Obrátil se na něj mimo jiné i jeho žák, historik Milan Švankmajer, který dostal nabídku od brněnské univerzity, aby vedl semináře k období vlády Petra I. Švankmajer v dopise z 8.11.1965 prosil svého učitele o rady ohledně pramenů z dob petrovského Ruska a pomoc při zpracování evropské politiky Ruska té doby.²⁴⁴ Kromě jednotlivců o Florovského expertní služby dožadovaly i různé instituce. Například se jednalo o Slovenské národní muzeum ve městě Martin, kde přestavovali své sbírky. Po ruském historikovi konkrétně žádali doporučení odborné literatury, která by pojednávala o době raného feudalismu a o vlivu hospodářských a kulturních styků Evropy s byzantskou říší obzvláště na Slovensku v 9. a 10. století.²⁴⁵ Florovskij byl také v roce 1951 požádán Československo-sovětským institutem o poradenství a pomoc při výstavě sovětské historické vědy, kterou institut pořádal v rámci Měsíce československo-sovětského přátelství.²⁴⁶

Na Florovského se taktéž obraceli se záměrem výpůjčky knih z jeho soukromé knihovny. Většinou žadatelé projevovali zájem o knihy samotného Florovského k dokončení jejich vlastní práce. Jako například Václav Žáček (1905-1986), který ve svém dopise z 2.2.1945 požadoval po historikovi nespécifikované přehledy ruské literatury, ke své práci o sovětské a ruské emigrantské historiografické produkci.²⁴⁷ A následně ho pak žádal v dopise z 24.1.1946 o historikovy vlastní exempláře *La littérature historique russe (émigration)*²⁴⁸ a *La*

²⁴¹Ibidem.

²⁴²ФЛОРОВСКИЙ, А. В., Бабушка. Прага 1947.

²⁴³GRAUS, F. Městská chudina v době předhusitské. Praha 1949.

²⁴⁴SK. T-FLO. Krabice X. – Korespondence. 285. – Milan Švankmajer.

²⁴⁵АРАН. Ф. 1609. Оп. 2. Д. 219.

²⁴⁶Ibidem. Krabice XII. – Korespondence – instituce. 20. Československo-sovětský institut v Praze.

²⁴⁷АРАН. Ф. 1609. Оп. 2. Д. 222.

²⁴⁸FLOROVSKIJ, A. V., La littérature historique russe (émigration), Compte rendu 1921-1929, Warszawa 1930.

litterature historique russe-sovietique.²⁴⁹ K Florovskému se s nadějí kvůli jiným publikacím obraceli i kolegové z Katedry pro dějiny SSSR a lidových demokracií na Filosofické fakultě v Brně jako František Hejl (1920-2016), který požadované práce nemohl najít v žádné z univerzitních knihoven v českých zemích a na Slovensku a ruský emigrant byl jeho jedinou nadějí, o které se domníval, že by dané publikace mohl vlastnit.²⁵⁰ Na ruského historika se obracela i ruská veřejnost ze Sovětského svazu, mnohdy prostřednictvím svých českých přátel a kolegů. Většinou se jednalo o předání publikací do Sovětského svazu.²⁵¹ Také se prostřednictvím české vědecké veřejnosti dostávaly k Florovskému dotazy ruských historiků ohledně publikovaných prací v Československu o ruských dějinách.²⁵² Což dokazuje, že Antonij Vasiljevič byl pokládán za opravdového odborníka v oblasti české i ruské historiografie a byl taktéž vyhledávanou osobou v otázce česko-ruských vztahů.

Zajímavou a bezpochyby důležitou částí korespondence je ta mezi ruským historikem a doktorem Janem Kleplem (1907-1965), který byl tajemníkem Archivu pro dějiny průmyslu, obchodu a technické práce v Praze. Dopisy jsou nesystematicky rozděleny a uloženy v obou částech osobní pozůstalosti, ruské i české.²⁵³ Jan Klepl jménem Archivu komunikoval s Florovským o možnostech vydání jeho publikací. V několika dopisech tajemník sděluje autorovi novinky ohledně publikování jeho monografie *České sukno na východoevropském trhu v XVI. až XVIII. věku*.²⁵⁴ Po bližším prozkoumání celé korespondence je zřejmé, že Archiv plánoval vydání knihy již od roku 1941, ale bohužel kvůli cenzuře se tak nestalo. Ve složce najdeme i opis dopisu, který zaslal tajemník přímo tehdejšímu ministru školství Zdeňku Nejedlému 16. června 1945, tedy po ukončení 2. světové války, zda by o vydání díla nemělo ministerstvo zájem.²⁵⁵ Po

²⁴⁹FLOROVSKIJ, A. V., *La litterature historique russe-sovietique*, Comptes rendus 1921-1931, Warszawa 1935.

²⁵⁰АРАН. Ф. 1609. Оп. 2. Д. 473.

²⁵¹АРАН. Ф. 1609. Оп. 2. Д. 242.

²⁵²АРАН. Ф. 1609. Оп. 2. Д. 363.

²⁵³ SK. T-FLOR. Krabice XII. Korespondence-institute. 7. Archiv pro dějiny průmyslu, obchodu a technické práce. / АРАН. Ф. 1609. Оп. 2. Д. 249.

²⁵⁴ FLOROVSKIJ, A. V., *České sukno...*

²⁵⁵ SK. T-FLOR. 7. Archiv pro dějiny průmyslu

projednání celé záležitosti nakonec přislíbilo ministerstvo zahraničního obchodu finanční podporu k vydání tohoto díla a ministerstvo informací dalo povolení k tisku, jak se dozvídáme z dopisu z 21.2.1946.²⁵⁶ V dubnu následujícího roku pak byla kniha konečně vydána. Zároveň s informací o vydání knihy Archiv v dopise z 22.4.1947 požádal Florovského, zda by neměl zájem o publikování jeho dalšího rozpracovaného díla o česko-ruských obchodních stycích.²⁵⁷ Jak sám Klepl uvádí ve svém dopise z 19.8.1947, tak zájem o *České sukno* byl veliký, a dokonce jeho recenze vyšla v baťovském časopise, který není v dopise blíže specifikovaný. Klepl dále píše, že se tímto publikace dostala i mimo kruhy české historické obce v Praze, a také, že publikace byla zaslána i do zahraničí, ale žádné další ohlasy na ní zatím nejsou.²⁵⁸ Po docela krátké době Archiv usoudil, že práce Florovského o česko-ruských obchodních stycích je důležitým, zajímavým a aktuálním tématem a znovu ruského historika oslovil s nabídkou vydání této publikace. Dopis, který zaslal Klepl Florovskému 1. prosince 1949, můžeme brát také jako zprávu o tom, jak bylo složité po válce vydávat knihy. Finanční prostředky opět zajistilo ministerstvo zahraničního obchodu, včetně zajištění papíru, který byl tehdy nedostatkovým zbožím. Dílo bylo pak zařazeno do publikačního programu Archivu a taktéž byla zajištěna korektura zdatným češtinářem, ačkoliv byla čeština ruského emigranta tehdy již na velmi dobré úrovni, stále bylo třeba úprav daného textu. Nutno podotknout, že v části ruského archivu lze nalézt dopis tajemníka, kde naopak tajemník Archivu žádá profesora Florovského o překlad dopisu z češtiny do ruštiny pro sovětskou Akademii věd.²⁵⁹ Monografie *Česko-ruské obchodní styky v minulosti (X. – XVIII. století)*²⁶⁰ vyšla v roce 1954 pod tzv. Studijním a dokumentačním oddělením Národního technického muzea (nový název pro Archiv).

Ačkoliv se Antonij Vasiljevič těšil významnému postavení v české i ruské historické obci a různé instituce a časopisy se na něj obracely s prosbou o napsání článků k otázce česko-ruských vztahů, tak i sám ruský historik se snažil nabízet svou práci k zveřejnění. Jak již bylo výše zmíněno, Florovskij byl pokládán za

²⁵⁶Ibidem

²⁵⁷Ibidem

²⁵⁸Ibidem

²⁵⁹АРАН. Ф. 1609. Оп. 2. Д. 249.

²⁶⁰ FLOROVSKIJ, A. V., Česko-ruské obchodní styky...

váženého odborníka a byl velmi aktivní ve své vědecké činnosti, avšak i on se setkával s nezdarem. Z několika dochovaných dopisů s československými institucemi můžeme zjistit, že některé jeho práce nebyly v historických časopisech vítány, jako tomu bylo například u Leskova nebo článku *Český lid* do časopisu *Český lid*. Florovskij byl taktéž odmítnutý nakladatelstvím Melantrich se svou prací *Petr Veliký a Čechy*. Bohužel nevíme, v jaké podobě byl text zaslaný, jelikož v osobní pozůstalosti se nám dochovaly pouze torza jednotlivých kapitol a několik variant tohoto díla, které nebyly celé. Důvod o nevydání ze strany nakladatelství je zřejmě ten, že autorův rukopis nemohli přečíst. V dopise, který se nachází ve sbírce Florovského ve Slovanské knihovně se vyjadřují takto „*vracíme Váš rukopis PETER VELIKÝ A ČECHY, který bohužel v této formě není možno zhodnotit. Prosíme proto, máte-li zájem na předložení svého díla, abyste nám je znovu zaslal k nezávaznému náhledu, avšak v strojopisu.*“²⁶¹ Další prací ruského historika, která byla odmítnutá významným československým nakladatelstvím Československý spisovatel, byla publikace *Rusové v Mariánských Lázních*. Zřejmě se jednalo o českou verzi monografie *Русские в Марианских Лазнях*, která byla vydána v nakladatelství Chutor²⁶² roku 1947 v ruštině. Dle vyjádření redakce se tato publikace do jejich nakladatelství nehodila a poslali autorovi i posudek redaktora, který bohužel nemáme k dispozici.²⁶³

V neposlední řadě je nutné zmínit, že Florovskij taktéž udržoval kontakt i s jinými ruskými emigranty žijícími mimo Československo. Na základě bližšího prozkoumání korespondence je jasné, že i oni se zajímali o českou společnost a s tím i spojené aktivity ruského historika. Většinou se korespondence týkala vědecké činnosti ruského historika a tématu česko-ruských vztahů, o vzájemné výpůjčce knih nebo o kontaktu s jinými historiky. V dopise Georgiji Vernadskému Florovskij píše o tom, že je po druhé světové válce velký zájem o téma česko-ruských vztahů, ale kvůli nedostatku papíru má problémy

²⁶¹ SK. T-FLOR. Krabice XIII. – 70. Melantrich.

²⁶² Prvotně se spíše orientovalo na vydávání knih se zemědělskou tematikou, ale postupem času tiskli i knihy ruských klasiků. - VACEK, J. *Ruská, ukrajinská a běloruská emigrace v Praze. Katalog výstavy: Ruská, ukrajinská a běloruská emigrace v meziválečném Československu. Praha: Národní knihovna České republiky, 1995, str. 45.*

²⁶³ SK. T-FLOR. Krabice XII. Korespondence – instituce. 21. Československý spisovatel, nakladatelství.

s vydáváním svých prací. Také ho informoval o tom, jak ruští kolegové z Moskvy přijížděli do Prahy s referáty o jejich pojetí historie.²⁶⁴ Korespondenci Florovskij udržoval i s vedoucím nakladatelství Chutor, Alexejem Viničukem (1887-1982), kterému vytykal nedostatečnou propagaci jeho monografie *Русские в Марианских Лазнях*. Dle Florovského informací ji v knihkupectvích v Mariánských Lázních nikdo nekupoval, a přitom tam očekávali mnoho Rusů.²⁶⁵ Další z řad ruských historiků-emigrantů, se kterými si Florovskij dopisoval, byl ruský historik, pedagog a psycholog Nikolaj Gans (1888-1969) žijící ve Velké Británii. V ruské části se nám dochovala jen část dopisů, které psal Florovskij svému kolegovi. Florovskij se vyjadřoval obdivně k jeho práci, kterou sledoval v časopise *Slavic Review* a taktéž se mu svěřoval se svými výsledky. V těchto dopisech můžeme najít také zprávu o tom, že Florovskij pracoval několik let nad tématem Petra Velikého. Dále můžeme zjistit, že při psaní o českých jezuitech Florovského zaujal Jan Ámos Komenský, o kterém chtěl taktéž napsat studii zaměřenou na jeho pedagogický vliv na Rusi a Ukrajině. Jak sám ale v dopise přiznal, odkládal to z toho důvodu, že měl málo archivních materiálů. Předpokládal, že by mohl najít zajímavé dokumenty v archivech ve Lvově či v Kyjevě, kam se ale bohužel nedostal.²⁶⁶

Z výše zmíněných skutečností, které byly zjištěny na základě prozkoumání dochované korespondence v osobní pozůstalosti Antonije Vasiljeviče Florovského, je zřejmé, že jeho přínos v poznání ruských dějin a dějin česko-ruských vztahů si vysloužil obdiv mnoha českých historiků. O váženosti Antonije Vasiljeviče v rámci prohlubování česko-ruských vztahů svědčí to, že se na ruského historika obraceli z různých stran s otázkami ohledně této problematiky a Florovskij byl vždy ochotný pomoci.

²⁶⁴АРАН. Ф. 1609. Оп. 2. Д. 14.

²⁶⁵АРАН. Ф. 1609. Оп. 2. Д. 17.

²⁶⁶АРАН. Ф. 1609. Оп. 2. Д. 19.

ZÁVĚR

Cílem této diplomové práce bylo seznámit čtenáře s dosud nepublikovanými pracemi A. V. Florovského zaměřených na téma česko-ruských vztahů a přiblížit jeho činnost a styky s českou vědeckou společností spolu s rozbořem jeho tří vybraných děl týkajících se dějin česko-ruských vztahů.

Na základě prozkoumání historikova osobní archivu v Praze a Moskvě bylo předloženo několik nezveřejněných prací, které by jistě přispěly k prohloubení znalostí v dějinách vzájemných vztahů. Rozbor vydaných děl Florovského o katolickém vlivu a husitském hnutí prokázal autorovu schopnost s lehkostí podávat velké množství faktů a poznatků. Zároveň bylo zjištěno, že ruský historik byl oblíbeným a uznávaným odborníkem nejen u svých žáků, ale i kolegů českého i ruského prostředí.

Vzhledem k podaným informacím není pochyb, že materiály pražského i moskevského archivu mají svou nedoceněnou hodnotu a zdaleka není vyčerpán jejich potenciál.

BIBLIOGRAFIE

Archivní zdroje:

Slovanská knihovna, Praha. Speciální sbírka Slovanské knihovny. Florovskij, Antonij Vasiljevič – osobní pozůstalost.

Архив Российской академии наук (РАН), Москва. Ф. 1609. А. В. Флоровский. Přístupné z www.arran.ru [otevřeno 01/01/2020]

Prameny tištěné:

FLOROVSKIJ, A. V., Čech-děkabrista. In: Z dějin východní Evropy a Slovanstva: sborník věnovaný Jaroslavu Bidlovi profesoru Karlovy university k šedesátým narozeninám. Praha 1928.

ФЛОРОВСКИЙ, А. В., Почитание св. Вячеслава, князя чешского на Руси. Praha 1929.

FLOROVSKIJ, A. V., La litterature historique russe (émigration), Compte rendu 1921-1929, Warszawa 1930.

FLOROVSKIJ, A. V., La litterature historique russe-sovietique, Compte rendu 1921-1931, Warszawa 1935.

ФЛОРОВСКИЙ, А. В., Очерки по истории чешско-русских отношений X-XVIII вв. Том первый. Прага 1935.

FLOROVSKIJ, A. V., Jan Hus v ruském pojetí (stránka z dějin česko-ruských styků). Praha 1935.

FLOROVSKIJ, A. V., Čeští jezuité na Rusi: jezuité české provincie a slovanský východ. Praha 1941.

ФЛОРОВСКИЙ, А. В., Чешская библия в истории культуры и письменности (Фр. Скорина и продолжатели его дела). Прага 1946.

ФЛОРОВСКИЙ, А. В., Очерки по истории чешско-русских отношений X-XVIII вв. Том второй. Прага 1947.

FLOROVSKIJ, A. V., České sukno na východoevropském trhu v XVI. až XVIII. věku. Praha 1947.

ФЛОРОВСКИЙ, А. В., Русские в Марианских Лазнях. Прага 1947.

ФЛОРОВСКИЙ, А. В., Бабушка. Прага 1947.

FLOROVSKIJ, A. V., Česko-ruské obchodní styky v minulosti X.-XVIII. století. Praha 1954.

ФЛОРОВСКИЙ, А.В., Русско-австрийские отношения в эпоху Петра Великого. Прага 1955.

FLOROVSKIJ, A.V., N.S.Leskov u mariánskolázeňských pramenů. In: Československá rusistika XIV. /1969 čís.4.

ФЛОРОВСКИЙ, А. В., От Полтавы до Прута. Из истории русско-австрийских отношений в 1709-1711 гг. Прага 1971.

Sekundární literatura:

АКСЕНОВА, Е. П., Н.А.Добролюбов и студенческие волнения в Праге в 1860 году. Из неопубликованных рукописей А. В. Флоровского. Славянский альманах 2014. Вып. 1-2. Москва 2014. с. 74-83

BUGEL, W., Pohled na církev v díle A. Possevina Moscovia jako příklad teologického pozadí potridentských pokusů o církevní unii. Bugel, Walerian. In: Kulturní, duchovní a etnické kořeny Ruska: vlivy a souvislosti. Červený Kostelec 2006 s. 63-97.

DOPITOVÁ, N., Vědecká činnost A. V. Florovského v Praze. Praha 2016. Bakalářská práce. Univerzita Karlova, Filozofická fakulta, Ústav východoevropských studií. Vedoucí práce: PhDr. Hanuš Nykl, Ph.D.

ДОСТАЛЬ, М.Ю., Историк-эмигрант А. В. Флоровский в Чехословакии: страницы научного творчества. Новый исторический вестник. 2011. - № 28. с. 80–87.

GRAUS, F. Městská chudina v době předhusitské. Praha 1949.

HAVLÍKOVÁ, L., První žena na Universitě Karlově (Paměti M. Paulové), Slovanská historická studie 34, 2009. s. 127–165.

КОВАЛЁВ, М. В., Русские историки-эмигранты в Праге (1920-1940 гг.) Саратов: Саратовский государственный технический университет, 2012.

КОВАЛЁВ, М. В., А.В.Флоровский и его немецкие корреспонденты. Историческая память и стратегии российского-немецкого межкультурного диалога: сборник научных трудов, СГТУ имени Гагарина Ю. А., Саратов, 2015, с. 136-183.

КОВАЛЁВ, М.В., А.В. Флоровский: пражская жизнь одесского профессора. Новая и новейшая история. 2017, с. 123-140.

KOVALJOV, M. V., AFIANI, V., Archivní dědictví Antonije Florovského: o historii formování a perspektivách studia. In: Slovanský přehled, 2019, č. 1, s. 87-104.

ЛАПТЕВА, Т. Н., Труды А. В. Флоровского по истории чешско-русских отношений, известные и неизвестные: рукописи ученого в Архиве РАН. Славянский мир в третьем тысячелетии. 2018. № 1-2. с. 161-170.

ЛЕМЕШКИН, I., Biblija Pražskaja (1488) i "Bivlijaruska" Franciska Skoriny. Mestoprečatanija. In Gruša A.: Францыск Скарына: асоба, дзейнасць, спадчына. Мінск, Баларускаянавука, 2017, s. 154-194.

ЛЕМЕШКИН, I., 1470 - godroždenija F. Skórina. In Gruša A.: Францыск Скарына: новыядаследаванні. Minsk, Баларускаянавука, 2019, s. 23-85.

ЛЕМЕШКИН, I., (Ne)ždannajagostja na portretach F. Skórina. In Avgul L., Bakun D.: Берковские чтения – 2019. Книжная культура в контексте международных контактов. Minsk-Moskva, Yakub Kolas Central Scientific Library of NAS of Belarus; Research Center of Book Culture Studies..., 2019, s. 269-276.

ПАШУТО, В. Т., Русские историки-эмигранты в Европе. Москва 1992. с. 324.

ПЕТР ВЕЛИКИЙ, Письма и бумаги императора Петра Великого. Санкт-Петербург. 1887.

PRŮHODA, M., Juraj Křižanič v Rusku. Slovanské historické studie 30. Praha – Brno: Historický ústav AV ČR, 2005. s. 9–58.

PRŮHODA, M., Křižaničova koncepce dějin Ruska mezi slavismem a římským univerzalizmem. Slavia, 2008/77, s. 385–401.

VACEK, J., Ruská, ukrajinská a běloruská emigrace v Praze. Katalog výstavy: Ruská, ukrajinská a běloruská emigrace v meziválečném Československu. Praha: Národní knihovna České republiky, 1995, str. 45.

VLČKOVÁ KRYČEROVÁ, L., Studium dějin Ruska a SSSR v Československé akademii věd 1950–1969. Československo-sovětský institut a Ústav dějin evropských socialistických zemí. In: Slovanský přehled 2015. roč. 101. č. 2. s. 319-355.